

BASKIYA HAZIRLAYAN:
PROF. DR. ABDULLAH KIZILCIK

Dizgi:
NİSANUR ÇELEBİ

Uluslararası Türk Dünyası Tarih ve Kültür Sempozyumu
“Türk Yazı Tarihi”
18-19 Temmuz 2022 İstanbul-Türkiye
“Ahmet Baytursynuly’nun 150. Yıl Dönümü Anısına”

International Turkish World History and Culture Symposium
“History of Turkish Writing”
18-19 July 2022 Istanbul-Turkey
“In Memory of 150th Anniversary of Ahmet Baitursynuly”

Program Flow
PROGRAM AKIŐI

18 TEMMUZ 2022 / 18-JULY 2022

09.00-10.00

Kayıt

Çay ve Kahve İkramı

10.00-10.15

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kurul Odası

National Anthems of Kazakhstan and Türkiye

Kazakistan ve Türkiye'nin Milli Marşları

10.15-10.45

Music Concert/Müzik Dinletisi

Bünyamin Aksungur (Türk Dünyası Sanatçısı)

10.45-11.45

OPENING SPEECHES / AÇILIŞ KONUŐMALARI

Prof. Dr. Abdullah Kızılcık (*İ.Ü. Famer Müdürü*)

Prof. Dr. Anar Salkynbay (*Al Farabi Kazak Milli Ü. Filoloji Fak. Kazak Dili Bölüm Başkanı*)

Prof. Dr. Mustafa Balcı (*İ.Ü. Türkiyat Enstitüsü Müdürü*)

Prof. Dr. Rahima Abduvalieva (*İngiltere Cengiz Aytmatov Akademi Başkanı*)

Sultan Raev (*Türksoy Genel Sekreteri*) – [online](#)

Prof. Dr. Erbolat Saurikov (*Uluslararası Taraz Yenilikçi Beşeri Bilimler Üniversitesi Rektörü*)

J.K. Tuimebayev (*Kazakistan Al Farabi Kazak Milli Üniversitesi Rektörü*) – [online](#)

Prof. Dr. Mahmut Ak (*İstanbul Üniversitesi Rektörü*)

Mehmet Ergün Turan (*İstanbul/Fatih Belediye Başkanı*)

AÇILIŞ OTURUMU / OPENING SESSION

A. BAYTURSINULI VE TÜRK YAZI TARİHİ

A. BAITURSYNULY AND TURKISH WRITING HISTORY

1. OTURUM / FIRST SESSION

11:45-13.00 / İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kurul Odası

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Abdulvahap Kara

- 11.45-12.00 Dr. Öğretim Üyesi Özcan Tabaklar
“Tarihten Günümüze Türk Dünyasında Ortak Alfabe ve Yazı Dili Meselesi”
“The Issue of Common Alphabet and Written Language in the Turkish World from History to Present”
- 12.00-12.15 Prof. Dr. Anar Salkynbay, Kazakistan
“Bozkırdan Bir Düşünür: A. Baytursınulı'nın İlkelerinin Uygulanabilirliği”
“A Thinker from the Steppe: The Applicability of A. Baitursynuly's Principles”
- 12:15-12:30 Prof. Dr. Abdulvahap Kara, Türkiye
“Zeki Velidi Togan 'ın Eserlerinde Ahmet Baytursınulı”
“Ahmet Baitursynuly in the Works of Zeki Velidi Togan”
- 12:30-12:45 Prof. Dr. Mustafa Balcı, Türkiye
“Türkçede İlk Yazı Çalışmaları ve Orhun Abideleri”
“Early Writing Studies in Turkish and Orkhon Monuments”
- 12:45-13.00 Prof. Dr. Seifullah Abdullaev, Kırgızistan-*online*
“Kırgızistan “İssyk-Kul Uygarlarında Yazı Dilinin Özellikleri (Dastani "Nur Dastani" Örneğinde)”

“Kyrgyzstan “Features of the Written Language of the Issyk-Kul People (in the Example of Dastani “Nur Dastani”)”

OTURUM / II. SESSION

**TÜRK DÜNYASINDA YAZI DİLİ VE A. BAYTURSINULI
WRITTEN LANGUAGE IN THE TURKIC WORLD AND A.
BAITURSYNULY**

14.00-15.30/İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kurul Odası

Oturum Başkanı: Dr. Öğretim Üyesi Filiz Ferhatoğlu

- 14:00-14:15 Doç. Dr. Naile Süleymanova (Turizm ve Menecment Üniversitesi / Azerbaycan Milli İlimler Akademisi)-*online*
“İslam`ın Altın Çağında Bilim Öncülerinin Yazma Eserleri Azerbaycan`da”
“Manuscripts of Science Pioneers in the Golden Age of Islam are in Azerbaijan”
- 14:15-14:30 Prof. Dr. Galina Kakenova, Doç. Dr. Almagul Kushpaeva, Kazakistan
“Eğitimci, Bilim İnsanı ve Hümanist Ahmet Baytursinuli”
“Educator, Scientist and Humanist Ahmet Baitursynuly”
- 14.30-14.45 Prof. Dr Gülmira Madiyeva, Prof. Dr Zhanıl Zhunusova, Kazakistan
“Ahmet Baytursinuli'nin İlkeleri - Modern Türkolojinin Eşsiz Değerlerinden Biri Olarak”
“Principles of Ahmet Baitursynuly - As One of The Unique Values of Modern Turkology”
- 14.45-15.00 Prof. Dr. Kalamkas Kalybaeva, Kazakistan
“Ahmet Baytursinuli - Kazak Yazısının Büyük Teorisyonu”
“Ahmet Baitursynuly - Grand Theorist of Kazakh Writing”

15.00-15.15 Prof. Dr. Ravşangül Avakova, Kazakistan
“Ahmet Baytursynuly’nın Bilimsel Teorik Olguları”
“The Scientific Theoretical Facts of Ahmet Baitursynuly”

15:00 -15:30 DEĞERLENDİRME/SORU-CEVAP

3. OTURUM / III. SESSION OTURUM / III. SESSION

A. BAYTURSINULI’NIN İLKELERİVE MODERN TÜRKÇE YAZI ÇALIŞMALARI

PRINCIPLES OF A. BAITURSYNULY, MODERN TURKISH WRITING STUDIES

14.00-15.30 /Fuat Sezgin Kongre ve Kültür Merkezi Salon 1A

Oturum Başkanı: Dr. Emin Oba, Kazakistan

14.00-14.15 Doç. Dr. Gaziza Şoibekova, Prof. Dr Zharkynbike Suleimenova, Kazakistan
“A.Baytursynuly’nun «Kazak» ve «Aykap» Dergilerindeki Yeri: “Kazak”,
“Eğitim” Ve “Dil” Kavramları”
«The Place of A. Baitursynuly in «Kazak» and «Aykap» Magazines:
Concepts of “Kazakh”, “Education”, “Language”

14.15-14.30 Prof. Dr. Altınay Timbolova, Kazakistan
“Dramatik Terimlerin Temelini Oluşturan Bilim İnsanı”
“The Scientist Who Formed the Basis of Dramatic Terms”

14.30-14.45 Doç. Dr. Ayman Azmuhanova, Kazakistan
“Kazak Aydınlarının Manevi Kimliği”
“Spiritual Identity of Kazakh Intellectuals”

14.45-15.00 Dr. Öğr. Üyesi S.M. İmankulova, Doç. Dr. G. Suleeva, Kazakistan
“A. Baytursynuly’nın Fiil Kipi Gruplandırmasındaki İlkeleri”
“A. Baitursynuly’s Principles in Verb Modal Grouping”

15.00 – 15.15 Dr. Emin Oba, Kazakistan
“Kültürel Bir Kelime Olarak “Kaskır” Kazakça Örneği”
“Kaskir” as a Cultural Word: The Example of “Kazakh”

15:15-15:30 DEĞERLENDİRME/SORU-CEVAP

4. OTURUM/ IV. SESSION

TÜRKİYAT VE ŞARKİYAT ALAN ARAŞTIRMALARINDA DİL LANGUAGE IN RESEARCH IN THE FIELDS OF TURKOLOGY AND ORIENTAL STUDIES

14.00-15.30/Fuat Sezgin Kongre ve Kültür Merkezi Salon 3

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ravşangül Avakova

14.00-14.15 Prof. Dr. Abdullah Kızılcık, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
*“Osmanlılarda Yeni Yazı Çalışmaları ve Münif Paşa’nın Arap Harflerine
Yaklaşımı”*
*“New Writing Studies in the Ottomans and Münif Pasha’s Approach to
Arabic Letters”*

14.15-14.30 Doç. Dr. Nazyken Yegizbayeva, Doç.Dr. Anar Aşırova
“Ahmet Baytursynuly’na Göre Fonoloji”
“Sound System in A. Baitursynuly’s Cognition”

14.30-14.45 Dr. Öğr. Üyesi Gülmira Usenova, Karakalpakistan
“Ahmet Baytursynuly’nın Karakalpakistan’daki Eserlerinin İncelenmesi”
“Study of Ahmet Baitursynuly’s Works in Karakalpakstan”

- 14:45-15:00 Doç. Dr. Omar Bazarkul, Kazakistan
“İlk Kazak Dilbilimcisi Ahmet Baytursınulı”
“The First Kazakh Linguist: A. Baitursynuly”
- 15.00-15.15 Doç. Dr. Zhanar Abitghanova, Kazakistan - *online*
“Orhun-Yenisey Anıtlarının Dilinde Mecazi Kullanımlar ve Mecazi Anlamlar”
“Metaphorical Uses and Metaphorical Meanings in the Language of the Orkhon-Yenisei Monuments”
- 15:15-15:30 DEĞERLENDİRME/SORU-CEVAP

5. OTURUM/ V. SESSION

TÜRKİYAT VE ŞARKİYAT ALAN ARAŞTIRMALARINDA DİL
LANGUAGE IN RESEARCH IN THE FIELDS OF TURKOLOGY AND
ORIENTAL STUDIES

15.00 -17.00/Fuat Sezgin Kongre ve Kültür Merkezi Salon 2B

Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Moldir Ilgisheva

- 14.00-14.15 Prof. Dr. Evdokiya Sorochuanu, Moldova - *online*
“Geleneksel Gagavuz Kültüründe Ekmek ve Tuz”
“Bread and Salt in the Traditional Gagauz Culture”
- 14.15-14.30 Dr. Öğr. Üyesi Ilgisheva Moldir
“Dilbilimci Ahmet Baytursınulı’nın ‘Metinlerle İlgili Görüşleri”
“Linguist Ahmet Baitursynuly’s Views on the Text”
- 14.30-14.45 Yrystanuly Bazar, Kazakistan
“Ahmet Baytursınulı’nın Stenografi Yazım Tarzı ve Sanatsal Üslubu”

"Ahmet Baytursynuly's Stenography Writing Style and Artistic Style"

- 14.45-15.00 Nurten Remzi, Şumnu Kültür Evi Başkanı, Bulgaristan - **online**
"Bulgaristan Türkleri Kültürü Temelinde Filozof al-Farabi'nin Unsurları"
"Elements of the Philosopher al-Farabi on the Basis of the Bulgarian Turks"
- 15.00-15.15 Prof. Dr. Tynyshtyk Yermekova, Kazakistan - **online**
"Ahmet Baytursynuly: Sözdizimi ve Zaman Faktörü"
"Ahmet Baitursynuly: Syntax and Factor of Time"
- 15.15-15.30 Prof. Dr. Nuriya Tomanova, Kazakistan – **online**
"20. Yüzyılın İkinci Yarısında Kazakistan'da Türk Biliminin Durumu"
"The Situation of Turkish Science in Kazakhstan in the Second Half of the 20th Century"
- 15.30-15.45 Doç. Dr. Rayhan Imahanbet, Kazakistan
"Ahmet Baytursynuly'nun Mirası Olan Kitaplarının İncelenmesi"
"A Study of My Book on the Legacy of Ahmet Baitursynuly"
- 15:45-16.00 Dr. Öğr. Üyesi G. Ospanova, Doç. Dr Rayhan Imakhanbet, Kazakistan
"Ahmet Baytursynuly'nun Edebi Eserlerinde Sosyal durum ve İnsani Özellikler"
"Social Status and Human Characteristics in the Literary Works of Ahmet Baitursynuly"
- 16.00-16.15 Öğr. Üyesi Abueva Raushan, Kazakistan
"Milletin Başöğretmeni– Ahmet Baytursynuly"
"Teacher of The Nation - Ahmet Baitursynuly"
- 16.15-16.30 Araş. Gör. Mahmut Şan, Türkiye
"Osmanlı Hattatlarının Türk Yazısına Katkıları"
"مساهمات الخطاطين العثمانيين في الكتابة التركية"

OTURUM / VI. SESSION

A. BAYTURSINULI, YAZI TEORİSİNİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ
A. BAITURSYNULY, HIS THEORY OF WRITING, ITS PRESENT AND FUTURE**15:30-17:00/İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kurul Odası***Oturum Başkanı: Dr. Öğretim Üyesi Aydın Özkan*

- 15:30 – 15:45 Doç. Dr. Gulnar Akilbaeva, Kazakistan
“Okuryazarlık Metodolojisine A. Baytursinuli’nin Katkısı”
“A.Baitursynuly's Contribution To The Methodology of Reading”
- 15:45 – 16:00 Prof. Dr. Gülmira Bayalieva, Aidana Makhambet, Asem Kakarmanova, Kazakistan
“A. Baytursinuli'nin Kazak Ulusal Eğitim Enstitüsü'ndeki Hizmet Yılları: Eğitime Aktif Katkısı”
“A. Baitursynuly's Years of Service at the Kazakh National Educational Institute: Active Contribution to Education”
- 16:00 – 16:15 Prof. Dr. Dina Alkebayeva, Kazakistan – *online*
“Ahmet Baytursinuli'nin Sözlerinin Pragmatikleri”
“Pragmatics of A.Baitursynuly's Words”
- 16:15 – 16:30 Öğr. Üyesi Nuraisa Bekeyeva, Kazakistan
“Toplum Önünde Konuşurken Ahmet Baytursinuli Modeli'nin Önemi”
“The importance of Akhmet Baitursynuly's Model in Public Speaking”
- 16.30-16.45 Dr. Serikbayeva G., Kazakistan – *online*
“Ahmet Baytursinuli'nin Yöntemsel Çalışmaları ile Modern Eğitim Kaidelerinin Birlikteliği”

"The Coexistence of Ahmet Baitursynuly's Methodical Studies and Modern Educational Principles"

16:45 -17:00 DEĞERLENDİRME/SORU-CEVAP

7. OTURUM / VII. SESSION

**A. BAYTURSINULI'NİN İLKELERİ, MODERN TÜRKÇE YAZI
ÇALIŞMALARI**

**PRINCIPLES OF A. BAITURSYNULY, MODERN TURKISH WRITING
STUDIES**

15.30-17.00 /Fuat Sezgin Kongre ve Kültür Salon 1A

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ravşangül Avakova

- 15.30-15.45 Prof. Dr. Gülmira Madiyeva, Okutman Zhanıl Zhunusova, Kazakistan
"İletişim Dili: Dilin Canlılığı Sorununun Formülasyonu Üzerine"
"Communicative Language: On the Formulation of the Problem of the Vitality of Language"
- 15.45-16.00 Doç. Dr. Aynur Tanıbayeva, Öğr. Üyesi Aygül Karanova, Öğr. Üyesi Juldız Junusova, Öğr. Üyesi Gülfarizat Asanova, Kazakistan
"Kültürün Gelişimi ve Oryantalizm Alanındaki Kültürlerarası İletişimin Dinamikleri"
"The Development of Culture And the Dynamics of Intercultural Communication in the Field of Orientalism"
- 16:00-16:15 Prof. Dr. Kasım Balkiya, Dr. Öğr. Üyesi Gülbanu Suambekova, Kazakistan
"Türk Dilinde Fiil Semantiğinin İncelenmesi"
"Analysis of Verb Semantics in Turkish Language"
- 16:15-16:30 Doç. Dr. Şaigul Ramazanova, Doç. Dr. Aynur Tanıbayeva, Kazakistan
"Dilbilimci: A. Baytursınuly"

“A.Baitursynuly – Language Conservator”

- 16:30-16:45 Doç. Dr. Zibagul Ilyassova, Kazakistan-*online*
“Arap Kaynaklarında Türk Boylarının Dini İnanç ve Adetleri Hakkında Bilgiler”
“Information About The Religious Beliefs And Customs Of Turkish Tribes In Arab Sources”

16:45-17:00 DEĞERLENDİRME/SORU-CEVAP

ÖZEL OTURUM/SPECIAL SESSION

15.30-17.00/ FUAT HASAN PAŞA MEDRESESİ KONFERANS SALON

YUVARLAK MASA TOPLANTISI

LONDRA “CENGİZ AYTMATOV AKADEMİSİ”

“İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ FARABİ AVRASYA ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ”

“CENGİZ AYTMATOV’ UN ESERLERİ VE ÇAĞDAŞ KIRGIZ
ŞAİRLERİNDEN ÇEVİRİLER”

ROUND TABLE MEETING

LONDON “CENGİZ AYTMATOV ACADEMY”

“İSTANBUL UNIVERSITY FARABI EURASIAN STUDIES APPLICATION
AND RESEARCH CENTER”

“TRANSLATIONS FROM WORKS OF CENGİZ AYTMATOV AND
CONTEMPORARY KYRGYZ POETS”

14.00/17.00 HASAN PAŞA MEDRESESİ KONFERANS SALONU

16.45 – 17.00 Ödül ve Sertifika Töreni

17. 00 KAPANIŞ

İÇİNDEKİLER

“Osmanlılarda Yeni Yazı Çalışmaları ve Münif Paşa’nın Arap Harflerine Yaklaşımı”

Prof. Dr. Abdullah Kızılıcık 20

Alaş Fikri ve Ahmet Öğretisi

Aliya Atakhanova.....22

“Dramatik Terimlerin Temelini Oluşturan Bilim İnsanı”

Prof. Dr. Altınay Tımbolova 26

“Bozkırdan Bir Düşünür: A. Baytursınlı’nın İlkelerinin Uygulanabilirliği”

Prof. Dr. Anar Salkynbay..... 28

“Kazak Aydınlarının Manevi Kimliği”

Doç. Dr. Ayman Azmuhanova.....30

“Kültürün Gelişimi ve Oryantalizm Alanındaki Kültürlerarası İletişimin Dinamikleri”

Doç. Dr. Aynur Tanıbayeva/Öğr. Üyesi Aygül Karanova/Öğr. Üyesi Juldiz Junusova/Öğr. Üyesi Gülfarizat Asanov.....32

“Ahmet Baytursınlı’nın Sözlerinin Pragmatikleri”

Prof. Dr. Dina Alkebayeva..... 34

Cengiz Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel” Romanında Mankurt Tipi

Elif Deligöz 36

Kolhoz Sistemi ve Aytmatov Gözünden Kolhoza Bakış	
Esma Günnur Çalış.....	38
“Geleneksel Gagavuz Kültüründe Ekmek ve Tuz”	
Prof. Dr. Evdokiya Sorochuanu.....	40
“Eğitimci, Bilim İnsanı ve Hümanist Ahmet Baytursınulı”	
Prof. Dr. Galina Kakenova/Doç. Dr. Almagul Kushpaeva.....	42
“A.Baytursınulı'nın «Kazak» ve «Aykap» Dergilerindeki Yeri: “Kazak”, “Eğitim” ve “Dil” Kavramları”	
Doç. Dr. Gaziza şoibekova/Prof. Dr. Zharkynbike Suleimenova.....	44
“A. Baytursınulı'nın Kazak Ulusal Eğitim Enstitüsü'ndeki Hizmet Yılları: Eğitime Aktif Katkısı”	
Prof. Dr. Gülmira Bayalievá/Aidana Makhambet/Asem Kakarmanova.....	46
“Ahmet Baytursınulı'nın Karakalpakstan'daki Eserlerinin İncelenmesi”	
Dr. Öğr. Üyesi Gülmira Usenova.....	48
“Dilbilimci Ahmet Baytursınulı'nın ‘Metinlerle İlgili Görüşleri”	
Dr. Öğr. Üyesi Ilgısheva Moldir.....	50
“Ulus Öğretmeni A. Baitursynuly'nin Bilimsel Araştırmasının Temel Kavramları”	
J.K. Tuimebayev.....	52
“Ahmet Baytursınulı - Kazak Yazısının Büyük Teorisyei”	
Prof. Dr. Kalamkas Kalybaeva.....	54

“Türk Dilinde Fiil Semantiğinin İncelenmesi”

Prof. Dr. Kasım Balkiya/Dr. Öğr. Üyesi Gülbanu Suambekova56

A.Baytursunlular ve Dil Bilişi ve Bilişsel Dilbilgisi Sorunları

Kuldirsin Saryshova 58

“Osmanlı Hattatlarının Türk Yazısına Katkıları”

Araş. Gör. Mahmut Şan 60

**“İslam`ın Altın Çağında Bilim Öncülerinin Yazma Eserleri
Azerbaycan`da”**

Doç. Dr. Naile Süleymanova 62

“Ahmet Baytursinuli’na Göre Fonoloji”

Doç. Dr. Nazyken Yegizbayeva/Doç. Dr. Anar Aşırova 64

**“Toplum Önünde Konuşurken Ahmet Baytursinuli
Modeli’nin Önemi”**

Öğr. Üyesi Nuraisha Bekeyeva 66

**“20. Yüzyılın İkinci Yarısında Kazakistan’da Türk Biliminin
Durumu”**

Prof. Dr. Nuriya Tomanova..... 68

**“Bulgaristan Türkleri Kültürü Temelinde Filozof al-
Farabi’nin Unsurları”**

Nurten Remzi 70

**“Moldova Cumhuriyeti’nin Gagauziya Özerk Bölgesi’nde
Gagauz Türkçesinin Gelişmesi ve Türk Lehçeleri
Çevirimleri”**

Olga Radova 72

“İlk Kazak Dilbilimcisi Ahmet Baytursinuli”

Doç. Dr. Omar Bazarkul	76
“Ahmet Baytursınulı’nın Bilimsel Teorik Olguları”	
Prof. Dr. Ravşangül Avakova.....	78
“A. Baytursınulı’nın Fiil Kipi Gruplandırmasındaki İlkeleri”	
Dr. Öğr. Üyesi S.M. İmankulova/Doç. Dr. G. Suleeva	80
“Kırgızistan “İssyk-Kul Uygurlarında Yazı Dilinin Özellikleri (Dastani "Nur Dastani" Örneğinde)”	
Prof. Dr. Seifullah Abdullaev	82
Cengiz Aytmatov’un Beyaz Gemi Adlı Romanındaki Çocuk Karakterin Gözünden Dünya	
Sena Çelik	84
“Ahmet Baytursınulı’nın Yöntemsel Çalışmaları ile Modern Eğitim Kaidelerinin Birlikteliği”	
Dr. Serikbayeva G.	86
“Dilbilimci: A. Baytursınulı”	
Doç. Dr. Şaigul Ramazanova/Doç. Dr. Aynur Tanıbayeva.....	88
“Ahmet Baytursınulı: Sözdizimi ve Zaman Faktörü”	
Prof. Dr. Tynyshtyk Yermekova	90
“Orhun-Yenisey Anıtlarının Dilinde Mecazi Kullanımlar ve Mecazi Anlamlar”	
Doç. Dr. Zhanar Abitzhanova.....	92
“Arap Kaynaklarında Türk Boylarının Dini İnanç ve Adetleri Hakkında Bilgiler”	
Doç. Dr. Zibagul Ilyassova.....	94

BİLDİRİ ÖZETLERİ

Osmanlılarda Yeni Yazı Çalışmaları ve Münif Paşa'nın Arap Harflerine Yaklaşımı

Abdullah Kızılıcık*

Öz: Osmanlı Devleti konuşma dilinde Osmanlı Türkçesini benimseyip Arapçayı ve Farsçayı ilim dili olarak kabul ettiler. Münif Paşa da Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde yetişen önemli bilim adamlarındandır. O, Milli Eğitim Bakanlığı ve Tahran Büyükelçiliği görevlerinde bulunmuş etkin bir şahsiyettir. Münif Paşa, bir yandan Arap alfabesinin ıslahı üzerinde çalışırken, diğer yandan müfredat derslerinin ve öğretim yöntemlerinin bazı dersler için pedagojiye uygun olmadığını ileri sürerek bazı düzenlemelerin yapılması gerektiğini savunan yenilikçiler arasında sayılmaktadır.

Bu makalede özellikle Münif Paşa'nın Okuma-yazma açısından Osmanlı Türkçesine uyarlanması konusunda yaklaşımı ve çözüm önerileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Münif Paşa, Şarkiyat, Türkiyat.

* Prof. Dr., Farabi Avrasya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı (İstanbul, Türkiye); e-mail: abdullahkizilcik@yahoo.com.

New Writing Studies in the Ottomans and Münif Pasha Approach to Arabic Letters

Abdullah Kızılıcık*

Abstract: The Ottoman Empire adopted Ottoman Turkish in the spoken language and accepted Arabic and Persian as the language of science. He is one of the important scientists who grew up in the last period of the Ottoman Empire. He is an active person who has served as the Ministry of National Education and the Tehran Embassy. While Münif Pasha was working on the improvement of the Arabic alphabet on the one hand and on the other hand he argued that some arrangements should be made, claiming that the curriculum lessons and teaching methods were not suitable to pedagogy for some lessons.

In this article, especially in terms of literacy Münif Pasha's approach to the adaptation of Ottoman Turkish and solution proposals will be discussed.

Keywords: Münif Pasha, orientalism, turkic.

* Prof. Dr. Abdullah Kızılıcık, Director of Farabi Eurasian Studies Application and Research Center, İ.Ü. Faculty of Letters, Head of Eastern Languages and Literatures Department (Istanbul, Türkiye); e-mail: abdullahkizilcik@yahoo.com.

Alaş Fikri ve Ahmet Öğretisi

Aliya Atakhanova*

Öz: Ülkenin başına çökmüş kara bulutların dağılıp, adaletin beyaz sancağı dalgalanmaya başladığından bu yana Kazak milli kültürünün gökyüzünde ışık saçarak parlayan manevi liderlerimiz hakkında, onların hayatı ve eserleri, kişiliği ile siyasi duruşuyla alakalı epey yazı yazılıp halka belirsiz bazı meseleler açığa kavuşmuştu. Bunları biri “Milletin başöğretmeni” olarak adlandırdığımız Ahmet Baytursınılydur. Yirminci asrın başındaki Alaş düşüncesini destekleyen aydın kesimin manevi fikir babası olan, ana dilimiz ile edebiyatımıza katkısı sonsuz Ahmet Baytursınıly’nun öğretisi ve fikirleri hakkında bugünkü düşüncemiz ne yönde?

Ahmet Baytursınıly –Kazak kültürel tarihinde kendisi bir devir olarak tabir edebileceğimiz büyük şahsiyet. O, Allahın verdiği yeteneği Kazak halkına olan sevgiyle besleyip büyüterek, sayısız emekçe harmanlamış cesur ve kahraman bilim adamıdır. O, karanlığın en dibinden yıldız gibi parlayıp doğan ve etrafını ışığıyla, nuruyla aydınlatan eğiticidir. Ne eğitim sistemi, ne kendi yazısı oluşmuş olan, çiftçilikle hayatını geçiren, hayvanla birlikte uyuyup, hayvanla birlikte uyanan derin uykudaki milletin durumu için kafa yorup, okuma-yazma öğretmek, uyandırmak amacıyla “sivrisinek gibi vızıldayan” büyük şair, dili için geceleri uyku görmeyen dil bilimci, usta çevirmen, Türk dilli hakların örnek aldığı Türkolog, toplum işinden de geri kalmayan siyasi şahsiyettir. Bu kadar ün ve unvanların kendiliğinden gelmediği aşikar. Hayat gayesini milletine hizmet etmek olarak bilen Ahmet Baytursınıly çeşitli sürgün, hapis, kovuşturma, gözaltılardan geçerek kendisinin çok değerli eserleriyle Kazak halkının büyük onuruna dönüşmüş şahsiyettir.

“Kazak milletine lazım olan şeyler hepimize malum... Başkalarından arkada kalmamak için biz bilimle donanmış, zengin ve güçlü olmalıyız. Bilgili olmamız için –okumak lazım. Zengin olmak

* Kazak dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Bölüm Başkanı, Parasat Yüksekokulu (Çimkent, Kazakistan); Telefon: +77013012063, e-mail: aliyaatakhanova105@gmail.com.

için –meslek lazım. Güçlü olmak için –birlik lazım. Bu gerekliliklerin yolunda emek vermeli”-dediği bugünde milli fikir oluşturmaya gayret edenlere en iyi cevap değil midir? Gelecek nesle büyük sorumluluklar yükleyerek, işi hakkını vererek yapmaya özendiren Ahmet atamızın örnek alınası hayatı ülkemizin bugünkü bağımsızlığının değerini anlayıp öğretinin nesle aktarılması için bir öğretmen olarak beni de derin düşüncelere sevk ediyor. Bundan bizim anlamamız gereken bütün Alaş’a yön veren Alaş fikri –önceki neslin öncülük etmesiyle erken olgunlaşan genç neslin devam ettirmesiyle Ahmet öğretisi bugüne örnek olacak hem pahada ağır, hem genç, hem yapıcı fikirdir.

Sonuç olarak bugün bağımsızlığımızın 30.senesini devirdiğimiz bugünlerde Alaş fikri hem Ahmet öğretisini eğitici araç olarak değerlendirip, paha biçilemez bol mirasını gelecek neslin zihnine aktarmak –Alaş fikrini hayata geçirmenin sadece bir parçasıdır. Milletın başöğretmeninin milleti için ettiği endişe ile “fikir, öğretisini”, düşüncelerimiz daha büyük zirvelere taşısa keşke...

Anahtar kelimeler: Alaş fikri, millet başöğretmeni, öğreti, slogan, eğitici, manevi miras.

The Idea of Alash and the Teachings of Akhmet

Aliya Atakhanova*

Abstract: A lot of things have been written about the spiritual leaders, about their life and creative art, about their civic identity and activity, and about the fact that they have opened the eyes of many unknown people since the beginning of yesterday's darkness, when the white flag of justice was raised in the sky of the Kazakh national culture.

One of them is Akhmet Baitursynov, who became "the teacher of the nation". What is the current state of affairs and ideas of Akhmet Baitursynov, who made a contribution to our native language and literature, the spiritual ideologist of the Alash intelligentsia at the beginning of the twentieth century?

Akhmet Baitursynov is a Great man who occupies a great era in the history of Kazakh culture. He is a brave and heroic scientist, who filled his God-given talent with love for his native people and worked hard. He is an enlightener who came out of the abyss of darkness, shining like a bright star, spreading light him. A great poet, a talented journalist, a skilled translator, a turkologist who shared his night's sleep with the Turkic-speaking peoples, a statesman who was involved in the public affairs. Thanks to such labors, fame and rank did not come by themselves. Akhmet Baitursynov, who realized that his main goal in life is to serve his native people. He is the man who has passed difficult times and become the honor of the Kazakh people.

"We need a lot of information for everyone... In order not to be inferior to others, we must be educate to be rich and strong. To be educated, you need to learn. To be rich-you need a profession. To be strong, you need unity. It is necessary to work on the path of these people" – isn't it the answer to those who crave the National idea today? The life of our great poet Akhmet, who is responsible for his

* Teacher of the Kazakh Language and Literature, Head of the Department College "Parasat" (Shymkent, Kazakhstan); Phone: +77013012063, e-mail: aliyaatakhanova105@gmail.com.

generation and calls on people to do their work honestly, makes me, as a teacher, wake up and breathe in the mind, so that I can understand the value of today's independence of our native country, so that the example will grow into a generation. From this, we can clearly see that the idea of Alash, which was the motto of the whole Alash, is a serious young and creative idea, which can serve as a lesson for today with the continuation of the younger generation, which grew up at an early age, at the beginning of the older generation, which stopped thinking.

In conclusion, today, having overcome the 30th anniversary of independence, the idea of Alash and Akhmet as a spiritual tool and the absorption of its rich heritage in the minds of generations is just one of the steps to implement the idea of Alash. Let the future generation remember the "ideas and education" of the teacher of the nation

Keywords: Alash idea, teacher of the nation, education, motto, moral, spiritual heritage.

Dramatik Terimlerin Temelini Oluşturan Bilim İnsanı

Altınay Timbolova*

Öz: Milletimizin büyük bir hocası, Kazak maneviyat tarihinde büyük bir şahsiyet haline gelen milli bir şahsiyet, bir ilim adamı, bir reformist öğretmen, bir şair, bir mütercim, bir türkolog, bir sözcü, bir halkbilimci, bir diplomat, bir besteci, bir eşsiz senkretik büyük adam. A. Baytursinov'ın bilimsel mirasını araştırmak hala devam etmektedir.

A. Baytursinov'ın ulusal terminoloji alanına katkısı çok büyüktür. Kazak konuşma sanatında drama türünün doğası hakkında ilk bahseden A. Baytursinov oldu. Bu bağlamda, üç ana edebiyat türünden (şiir, nesir, drama) birinde drama türüyle ilgili ulusal terimlerin geliştirilmesinde bilim adamının büyük çalışmasını vurgulamak istiyoruz.

Kazak edebiyatının tür formlarının gruplandırılmasında bilim adamının çalışmaları çok değerlidir. Tür terimi ilk kez bir eser türü olarak adlandırıldı. Bilim adamı ayıtış-tartış grubuna ait kelimeleri şu şekilde sınıflandırır:

1) ayıtış söz;

2) tartış söz.

Tartış üç ana bölüme ayrılmıştır:

1) yoğun bir tartış (trajedi);

2) eziyet edilmiş tartış (dram);

3) Pis ya da uyarılma (komedi) olarak gruplandırılarak, 'Bir tartışa bir şarkı eklenirse, münakaşaya zevk denir. Tartış söz tartışmalı ise, kurnazlık denir; mantığı ilginçse, komik bir tartış olacak ve sihir içerikli ise sihirli bir tartış denilecek' dedi. Bilim adamının, drama ve komedi türünün özelliklerini bu kadar derin tanıyabildiğine dikkat edilmelidir. Böylece drama türlerini tespit eden bilim adamı, onun melodiden ve düşünceden farklılığını vurgular. Bilim adamı bu şekilde dramanın, güncel bir karaktere sahip, bizzat gerçekleşen bir eylem türü olduğunu açıklar.

Bilim adamı sahnedeki gerçeğin seyirciye sadece oyun yazarının fikirleriyle gerçekleşeceğini, yazarın dünya görüşünün büyük rol oynayacağını, oyuna katılamayacağını, seyirciye anlatamayacağını, hatta sahneden fııldayacağını kanıtıyor. "Burada geçmiş yok, aynı zamanla gösterilecek." Bu drama türünün taleplerine göre geçmişin olmadığını, şimdi olduğu gibi tasvir edilmesi gerektiğini anlatır. Drama türünün en önemli özelliklerinden biri gerçek olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Dramatik terimler, ulusun öğretmeni, ulusal terminoloji.

* Prof. Dr., Filolojik Bilimler, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan).

The Scholar Who Laid the Foundations of Dramatic Terms

Altynay Tymbolova*

Abstract: Studying the scientific heritage of the great teacher of the nation, national figure who became a great figure in the history of Kazakh spirituality, scientist-reformer, founder of Kazakh linguistics, theory of Kazakh literature, poet, translator, Turkologist, publicist, folklorist, diplomat, composer and outstanding syncretic figure A. Baitursynuly could not stop for a minute.

A. Baitursynuly's contribution to the national terminology field is invaluable.

A. Baitursynuly was the first to talk about the nature of the dramatic genre in the Kazakh verbal art. In this connection, we would like to highlight the scholar's great work in developing national terms relating to the drama genre in one of the three main genres of literature (poetry, prose, drama). The scholar's work on grouping genre forms of Kazakh literature is invaluable. For the first time the term genre was used as the type of a work.

The scholar classifies the group of works as herd of strife and litigation:

- 1) strife words;
- 2) litigious words.

Litigation is divided into three main chapters:

- 1) deadly or tense litigation (tragedy);
- 2) vanity or vexatious litigation (drama);
- 3) grouping as a foul, or excitement (comedy), "If a song is added to the litigation, the litigation is called enjoyment. Litigation is called cunning, if the word is cunning; if logic is interesting, then laughter, then magic is called magic". It may be noted, however, that the scholar recognised with such precision the identity of the genre of drama, comedy.

Thus, the scholar, who has discovered the types of drama, stresses its distinction from fascination and reflection. However, the scholar believes that drama is a genre of speech activity that has a visually implementable current character.

The scholar insists that reality on stage gives way only to judgments of an author-dramatist, that the author's world view plays a role, that he cannot take part in the play, cannot appear before the audience, cannot whisper behind the scenes. – «*No past here, time will tell*». This implies the strict principle that the drama genre must depict what is happening now, not in the past. This is the main feature of the drama genre – sincerity.

Keywords: Teacher of the nation, national terminology, dramatic terms.

* Professor, Doctor of Philological Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

Bozkırdan Bir Düşünür: A. Baitursynuly'nın İlkelerinin Uygulanabilirliği

Anar Salkynbay*

Öz: Makale, Dünya dilbiliminde dilin uygulanabilirliği hakkında ifade edilen bilimsel görüşlere genel bir bakış sunmakta ve A. Baitursynuly tarafından Kazak Türkçesinin uygulanabilirliği için yapılan ana sonuçların önemini analiz etmektedir. Milletın Öğretmeni Ahmet Baitursynuly'yi Kazak Türkçesinin geleneksel gelişimini ve yaşayabilirliğini, tarihsel olarak iyi korunmuş sistemini ve zaman ve mekan açısından yapısını derinlemesine inceleyen bir bilim adamı olarak not ediyoruz. A?? dilinde dilin uygulanabilirliğini belirleyen temel ilke. Baitursynuly'nin araştırması, konuşmadaki ünlülerin ses uyumu sisteminin gücüdür.

Kazak halkının bilgisinde Kazak edebi dilinin en önemli şartı dilin bütünlüğünü oluşturan tutarlılıktır. Sadece atalarından "kodlanmış" bir dilin sahibi, bu değerlerin esasını derinden anlayabilir, doğru algılayabilir ve etkili bir şekilde aktarabilir. Nedenisiyle, ulusal edebi dil için, sözlü ve yazılı iletişimin bilişsel işlevinde önemli bir fark yoktur. Demek temelinde, ulusal bilişi etkileyen tüm iç ve dış faktörler, ulusal edebi dil üzerinde en büyük etkiye sahiptir.

Dilin uygulanabilirliğinin temel özelliği dil geleneğidir. Hem dil geleneğinde hem de normda var olan ikinci ilke istikrardır. Bu ilke, normu nesilden nesile aktarılan bir gelenek haline getirir.

A. Baitursynuly'ye göre, "ünlüler kelimenin ruhu olarak kabul edilir, ünsüzler kelimenin eti olarak kabul edilir." Ünlüler ince telaffuz edilirse, ünsüzler de ince telaffuz edilir, ünlülere uyulur, ünlüler kalın telaffuz edilirse, ünsüzler de kalın telaffuz edilir. Burada uyum yasası ve boyun eğme yasası paralel olarak gerçekleşir; bu, Kazakçanın diğer diller arasındaki farkın, seslerin birbirine bağlı olması olmasını sağlar. A. Baitursynuly, bir gramerci olarak, Kazak halkında harflerin oluşumuna büyük katkı sağlamıştır, çünkü harf ses için koşullu bir semboldür. Aynı zamanda A. Baitursynuly'yi Kazak dilinin temellerini atan ilk dilbilimci olarak takdir ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Düzenlilik, eş uyum, kalıcılık, Kazak dili, paradigma, yaşayabilirlik.

* Prof. Dr., El Farabi-Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +77078238770, e-mail: asalkbek@gmail.com.

A Thinker from the Steppe: The Applicability of A. Baitursynuly's Principles

Anar Salkynbay*

Abstract: The article provides an overview of the scientific opinions expressed in World linguistics about the viability of the language and analyzes the importance of the main conclusions made by A. Baitursynuly for the viability of the Kazakh language. We note The Teacher of the nation Aqymet Baitursynuly as a scientist who has deeply studied the traditional development and viability of the Kazakh language, its historically well-preserved system, and structure in terms of time and space. The main principle that determines the viability of language in A. Baitursynuly's research is the strength of the synharmonic system of vowels in speech.

The most important requirement for the Kazakh literary language in the knowledge of the Kazakh people is the consistency that forms the integrity of the language. Only the owner of a language that was "coded" from his ancestors can deeply understand, correctly perceive and convey the merits of these values effectively. Therefore, for the national literary language, there is no significant difference in the cognitive function of spoken and written communication. On this basis, all internal and external factors affecting national cognition have the greatest impact on the national literary language.

The main feature of the viability of the language is the language tradition. The second principle, inherent in both the language tradition and the norm, is stability. This principle makes the norm a tradition that is passed down from generation to generation.

According to A. Baitursynuly, "vowels are considered the soul of the word, consonants are considered the flesh of the word." If vowels are pronounced thinly, consonants are also pronounced thinly, obeying vowels, if vowels are pronounced thickly, consonants are also pronounced thickly. Here the law of harmony and the law of subordination take place in parallel; this makes the difference between the Kazakh language and other languages be that the sounds are connected to each other. A. Baitursynuly, as a grammarian, made a great contribution to the formation of letters in the Kazakh people, since the letter is a conditional symbol for sound. At the same time, we appreciate A. Baitursynuly as the first grammarian who laid the foundations of the Kazakh language.

Keywords: Constancy, viability, Kazakh language, synharmony, regularity, paradigm

* Professor, Doctor of Philological Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty Kazakhstan); Phone: +77078238770, e-mail: asalkbek@gmail.com.

Kazak Aydınlarının Manevi Kimliği

Ayman Azmuhanova*

Öz: Kazak aydınlarının 1917 tarihindeki ‘Çift devrime’ kadarki kültür ve manevi yaşam sorunlarıyla ilgili fikirleri Sovyetler iktidarında gelişti ve halkın eğitimi ve kültürünü geliştirme fikri-millî fikrin temelini oluşturdu. Halkın bilincinde kaynaklanan bu tarihi süreç Rusya hükümdarlığındaki bütün Türk kökenli halkların kurtuluş fikirleriyle ortaklı. XX asrın 20. yıllarında aydınlar manevi, kültürel meselelerle ilgili kendi görüşlerini açıkça belirterek toplum hayatına aktif bir şekilde katıldılar. Onlar 1930 tarihlerinde ise iç mücadele, gizli tartışmalarla yetindiler. Sürgüne gönderme, tüm millî bilinç sahipleri aydınların vurulması içe kapanıklığa yol açtı.

Onların halkın kendini yönetme hakkını ortaya koymaları, dil ve dinle ilgili düşünceleri, zümresel fikir çerçevesinde olmayan çalışmaları ‘Milliyetçilik’, ‘Sağcı-değişiklik’, ‘Feodalçılık’, ‘Devrime karşılık’, ‘Troyskçilik’, ‘Kondratyevçilik’ gibi ve v.s.’ suçlamaları bir tek fikirleri değil kendileri de sürgüne uğradılar. Çünkü millî bilinci kalıplaşan aydınların kültürel, aydınlatıcı çalışmaları birinci olarak- Sovyetlerin sınırlı bilincini gerçekleştirmeye, ikinci olarak Kazakistandaki ‘kültürel devrime’ engel olacaktı.

Bağımsız Kazakistan’ın Dünya ülkeleri arasında kendini geliştirmesi ve pekiştirmesinde Alaş aydınlarının kültürel, medeni model oluşturma istekleriyle dolu çalışmalarının da kendilerinin de büyük rolü olduğu kuşkusuzdur. Özellikle Kazakların gelişim sürecindeki etnokültürel ve sosyokültürel sorunlarla ilgili halk aydınlarının tarihi anafikirleri oluştu. İslamiyeti millî birlik, tolerans, dini sohbet temelinde ele almaya çalıştılar. Müslüman Kazak kadınının bağımsızlığıyla ilgili fikirleri açıkça görülür. Millî, bölgesel ceditçiliği, doğrusu Kazak ceditçiliğini genel Müslümanlık ceditçilik temelinde inceledi. Manevi gelişim devrini kendi çalışmalarına konu edinen milletin aydın sınıfı Kazak toplumunu modernleştirme ve demokratikleştirme işlerinde yeni millî, İslam modelini oluşturmaya çalıştılar. Bununla birlikte, millî amaç,medeni sohbet ilkeleri ve kültürel diyalogu birleştirdiler.

Anahtar kelimeler: Kültürel diyalog, medeni model, millî bilinç, millî ve islam modeli, sınırlı bilinç.

* Tarih Doktoru, Doçent, L.N. Gumilev Avrasya Millî Üniversitesi, (Nur-Sultan, Kazakistan); e-mail: aiiaz67@mail.ru , Telefon: 8 702 426 6707.

Spiritual Identity of Kazakh Intellectuals

Aiman Azmukhanova *

Abstract: The ideas of Kazakh intellectuals on the problems of culture and spiritual life until the 'double revolution' of 1917 developed under the Soviet rule, and the idea of improving the education and culture of the people-the national idea. This historical process, which originated in the consciousness of the people, was common with the liberation ideas of all Turkic peoples under the Russian rule. In the 20th years of the XX century, intellectuals actively participated in social life by expressing their views on spiritual and cultural issues. In 1930, they were content with internal struggle and secret discussions. The exile, the shooting of all nationally conscious intellectuals led to introversion.

They were accused of asserting the people's right to self-government, their thoughts on language and religion, their work that were not within the framework of group ideas, such as 'Nationalism', 'Right-wing - change', 'Feudalism', 'Revolution against', 'Trotskyism', 'Kondratyevism' and so on. not only their ideas were exiled, but they themselves were exiled. Because the cultural and enlightening works of the intellectuals whose national consciousness was stereotyped would firstly prevent the realization of the limited consciousness of the Soviets, and secondly, the 'cultural revolution' in Kazakhstan.

There is no doubt that the work of Alash intellectuals, full of their desire to create a cultural and civil model, also played a major role in the development and consolidation of independent Kazakhstan among the countries of the world. In particular, the historical main ideas of the public intellectuals about the ethno-cultural and socio-cultural problems in the development process of the Kazakhs were formed. They tried to deal with Islam on the basis of national unity, tolerance and religious conversation. His ideas about the independence of the Muslim Kazakh woman are clearly visible. He studied national and regional jadidism, or rather Kazakh jadidism, on the basis of general Muslim jadidism. The intellectual class of the nation, who made the spiritual development period the subject of their work, tried to create a new national, Islamic model in the works of modernizing and democratizing Kazakh society. However, they combined national purpose, principles of civil conversation and cultural dialogue.

Keywords: Civil model, cultural dialogue, cultural, limited consciousness, national and islamic model, national consciousness.

* Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Oriental Studies, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan); e-mail: aiaz67@mail.ru, Phone: 8 702 426 6707.

Kültürün Gelişimi ve Oryantalizm Alanındaki Kültürlerarası İletişimin Dinamikleri

Aynur Tanıbayeva
Aygül Karanova*
Juldız Junusova
Gülfarizat Asanova

Öz: Gelişiminin on bin yılında, insan kültürü taş baltadan uzay keşfine kadar yol kat etti. Hareketsiz hiç kalmadı: bir bölgeden diğerine doğup gelişti ve yayıldı, geçmiş nesillerden günümüze ve geleceğe aktarıldı, her zaman yeni maddi ve manevi ürünlerle yenilendi. Kültürel antropolojide, kültürde ve insanda dış ve iç nedenlerin etkisi altında meydana gelen her türlü değişikliği ifade eden "kültürel dinamikler" kavramı ile çok sayıda ve çeşitli kültürel değişiklik tanımlanmıştır. Bugün, bu kavramın yardımıyla, bir dizi beşeri bilimlerde (Doğu çalışmaları alanında) kültürün çeşitli modifikasyonları, nedenleri, kaynakları ve sonuçları açıklanmaktadır. Değişiklikler kültürün ayrılmaz bir özelliğidir ve hem kültürel fenomenlerin içsel dönüşümünü (zaman değişimleri) hem de dışsal değişiklikleri (birbirleriyle etkileşim, uzayda hareket vb.) içerir. Bu sayede ilerici bir kültür hareketi, bir durumdan diğerine geçişi var.

Anahtar Kelimeler: Kültür, kültürel dinamikler, kültürel borçlanma, kültürel yenilikler, kültürel difüzyon, sosyokültürel çevre.

* Öğr. Üyesi, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: 87057072970, e-mail: karkanova81@gmail.com.

The Development of Culture and the Dynamics of Intercultural Communication in the Field of Orientalism

Ainur Tanybayeva
Aigul Karkanova*
Zhuldyz Zhunussova
Gulfarizat Assanova

Abstract: Human culture has gone from a stone ax to space exploration for ten thousand years of its development. It never remained motionless: having originated, it developed and spread from one region to another, passed on from past generations to the present and future, and was constantly replenished with new material and spiritual products. Numerous and diverse types of cultural changes have been defined in cultural anthropology by the concept of "cultural dynamics", which implies all types of changes that occur in culture and man under the influence of external and internal causes. Nowadays using this concept, in a number of humanities (in the field of Oriental studies), various culture modifications, their causes, sources and results are described. The changes are an integral property of culture and include both the internal transformation of cultural phenomena (their changes over time) and external changes (interaction with each other, movement in space, etc.). According to this, there is a progressive movement of culture, its transition from one state to another.

Keywords: Culture, cultural dynamics, cultural borrowings, cultural innovations, cultural diffusion, socio-cultural environment.

* Senior Lecturer, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); Phone: 87057072970, e-mail: karkanova81@gmail.com.

Ahmet Baytursynuly'nin Kanatlı Sözlerinin Pragmatikleri

Dina Alkebaeva*

Öz: Makale, önde gelen Kazak şahsiyetlerinden bir temsilci Ahmet Baytursynuly'nun Kazak halkının toplumsal bilincinin oluşmasına yönelik çeşitli faaliyetleri sırasında kaleme aldığı birçok atasözü bulunmaktadır. Ahmet Baytursynuly'nun anlamlı sözleri, akıllı bir zihin, yaratıcılık, hızlı karar ve bir dizi manevi ders olarak ulusal bir hazinedir. Kanatlı sözler, babadan oğula miras kalan öğretici bir manevi aktivite örneğidir. Ahmet Baytursynuly'nun anadil, dil, konuşma, basın, sanat, okuma, öğretmen, eleştiri, tarih, eğitim, bilim, toprak, kültür ve diğer konulardaki sözlerinin önemi ve anlamı bugün hala önemini korumaktadır. “Kazak” gazetesinde yayınlanan “Til Kural” (Dil Kutalı), “Adebiettanytkyş” ders kitaplarında bilim adamı, hayatını Kazak halkının siyasi eşitliğine ve manevi olgunluğuna adadı. Onun “Kazak” gazetesinde yayınlanan diğer makaleleri “Oku Jaylı” (Eğitim Hakkında), “Orışsa Okuşılar” (Rus öğrenciler), “Okytu Jayında” (Öğretme Hakkında), “Baulu Mektebi” (Eğitime Çekmek), “Ana Tilinin Adisi” (Anadil yöntemi), “Mektep Kerekteri” (Okul ihtiyaçları) kanatlı kelimelere duyulan ihtiyacın pragmatik bir avantajı vardır. Herhangi bir kanatlı kelime zamansızdır ve her zaman önemli bir pragmatik potansiyele sahiptir. Ahmet Baytursynuly'nun bilge sözleri ve vasiyetleri onun bilgisine, dünya görüşünün genişliğine ve bilgisine tanıklık etmektedir.

Ahmet Baitursynuly'nun birçok sözü bilgi çağında önemli bir rol oynamıştır. Sömürgecilikte halkın içinde bulunduğu kötü duruma, toplumsal gelişmedeki eksikliklere tanık olan ve bunu hisseden kılıç konuşması, ulusal devleti yeniden canlandırma fikrine ivme kazandırdı. Uyanışın öncü gücü, birleştirici çekirdek olmuştur. Makale, yaratıcı dünyadaki bilimsel ve gazetecilik makalelerinde kanatlı sözlerinin pragmatik üslup anlamını ortaya koyuyor. Ahmet Baytursynuly'nun atasözleri, Uyanış'ın manevi ve siyasi mücadelesinde elçilik ruhunun, milliyetçiliğin, milli bilincin kaynağıdır.

Anahtar Kelimeler: Bağımsızlık, dil, eğitim, kamu bilinci, pragmatik.

* Prof. Dr., El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); e-mail: alkebaeva@mail.ru.

Pragmatics of A.Baitursynov's Winged Words

Dina Alkebayeva*

Abstract: The article contains a large number of winged proverbs, legends written by a representative of one of the outstanding personalities of the Kazakh people A. Baitursynov in the course of his centuries-old activity related to the formation of public consciousness of the Kazakh people. The winged expressions spoken by A.Baitursynov have become a national treasure, in which intellectual ingenuity, wit, nobility of thoughts and apt phrases are manifested. Winged words are an instructive example of spiritual activity that is inherited from a father to a child. The sense and meaning of the winged statements of A. Baitursynova about native language, language, words, print, art, reading, teacher, criticism, history, education, science, land, culture, etc. it has not lost its relevance at the present time.

In the textbooks "Language tool", "Literary studies", as well as articles "Writing procedure", "Primary school", "Educational institution", "Education contest", "Russian schoolchildren", "From the teaching situation", "Educational school", "The method of native language", "School necessities", published in the newspaper "Kazakh" reveals the pragmatic potential of the winged words enlightenment, art, science, used by a scientist who devoted his life to the struggle for the political equality of Kazakhs, their spiritual development.

The time of any winged word does not pass, and it always has a significant pragmatic potential. A. Baitursynuly speaks about his foresight, his erudition, the breadth of his worldview, the depth and perfection of knowledge.

Many of A.Baitursynov's winged words are imbued with the idea of the revival of national statehood, apt words that most accurately and vividly describe the imperfection of the colonial, social development of the people, who occupied a very important place in the information age. A.Baitursynov became the leading force of the awakening era, the core of consolidation. The article reveals the pragmatilistic potential of his winged expressions in scientific and journalistic articles that characterize the creative originality. The aphorisms of Akhmet Baitursynov are a source of manifestation of national consciousness in the spiritual and political struggle of the awakening era.

Keywords: pragmatics, education, language, independence, public consciousness.

* Professor, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: alkebaeva@mail.ru.

Cengiz Aytmatov’un “Gün Olur Asra Bedel” Romanında Mankurt Tipi

Elif Deligöz *

Öz: Cengiz Aytmatov “Gün Olur Asra Bedel” romanında ‘Nayman Ana’ efsanesinden yola çıkarak ‘mankurt’ terimini ele almıştır. Birçok dile aktarılan bu eser sayesinde ‘mankurt’ kavramı dünya literatürüne girmiştir.

Mankurt, özünü, kimliğini, anne-babasını, geçmişini, soyunu bilmeyen; ulusal kimlikten uzaklaşan, topluma yabancılaşan kişidir. İnsan olduğunun bile farkında değildir. Bilinci olmadığı için efendisinin komutlarını, sorgusuz sualsiz yerine getirir.

Aytmatov eserde, mankurt kavramını üç aşamada ele alır. Birinci aşamada, efsaneden hareketle, geçmişteki mankurtu ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. İkinci aşamada, o dönemin mankurtu yani modern mankurtu “Sabitcan” karakteri üzerinden okuyucuya aktarır. Üçüncü aşamada ise, Sarı-Özek Uzay Üssü metaforuyla geleceğin mankurtundan bahsetmektedir.

Aytmatov bu romanında; Sovyet rejiminin, insanları özüne yabancılaştırarak, onları köklerinden, inançlarından koparıp tek tip robot-insan yaratma projesine ve bu durumun sebep olduğu yıkıcı etkilere dikkat çekmek istemiştir. Bu çalışmada, mankurt teriminin köken bilgisine kısaca yer verilmiştir. Ayrıca roman kapsamında ‘mankurt nedir, mankurtlaşma nasıl gerçekleşir?’ konuları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mankurt, Mankurtlaşma, Gün Olur Asra Bedel, Sabitcan.

* Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi (İstanbul, Türkiye); e-mail: elifdeligoz34@gmail.com.

Mankurt type in Chingiz Aitmatov's Novel "The Day Last More Than a Hundred Years"

Elif Deligöz *

Abstract: Cengiz Aitmatov used the term "mankurt" based on the legend of "Mother Nayman" in his novel "The Day Last More Than a Hundred Years". Thanks to this work, which has been translated into many languages, the concept of 'mankurt' has entered the world literature.

Mankurt is a person who does not know his essence, identity, parents, past, ancestry; he is alienated from national identity, alienated from society. He doesn't even know he's human. Because he is unconscious, he carries out his master's commands without question.

In the work, Aitmatov considers the concept of mankurt in three stages. At the first stage, proceeding from the legend, it describes in detail the past mankurt. In the second stage, he transfers the mankurt of that period, that is, the modern mankurt, to the reader through the character of "Sabitcan". In the third stage, he talks about the future mankurt with the metaphor of a Sarı-Özek Space Base.

In this novel, Aitmatov wanted to draw attention to the project of the Soviet regime to create a uniform robot-human by alienating people from their essence, tearing them away from their roots, beliefs, and the destructive effects caused by this situation. In this study, the origin information of the term mankurt is briefly given. In addition, within the scope of the novel 'What is mankurt, how does mankurtization take place?' his subjects have been studied.

Keywords: Mankurt, Mankurtization, The Day Last More Than a Hundred Years, Sabitcan.

* Modern Turkic Dialekts and Literatures, Istanbul Universty (Istanbul, Turkiye);
e-mail: elifdeligoz34@gmail.com.

Kolhoz Sistemi ve Aytmatov Gözünden Kolhoza Bakış

Esma Günnur Çalış*

Öz: Kolhoz, "коллективное хозяйство" kelimelerinin kısaltılmış halidir. Kolektif çiftlik anlamına gelmektedir. Mülkiyetin devlete ait olduğu ve devlet kontrolü altında tarımsal üretim yapılan birim olarak tanımlanmaktadır. Kolhozun ilk örnekleri Toprak Kararnamesi ile özel mülkiyetin kaldırılmasının ardından görülmüştür. Fakat o dönemde devletleştirme çalışmaları beklentileri karşılamamak ile birlikte zarara yol açmıştır ve kolhozların sayılarında azalma yaşanmıştır. 1928 yılında, tahıl krizinin ardından Stalin tarafından Kolektivizasyon Politikası oluşturulmuştur. Kolhozlar, köy çiftliklerinin bir araya getirilerek varolan krizden çıkılması ve ekonominin iyileştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Böylece kolhozların sayısı hızla artmıştır. Fakat halkın en değerli varlığı olan toprağın ellerinden alınması, halkın devlete olan bağımlılığını artırmış ve devletin kısıtlamalarına maruz kalmaları Türk halkının asimile olmasına yol açmıştır.

Aslında bu sistemin temel amacı kırsal kesimlerde dağınık halde yaşayan Türkleri kolhozlarda toplayıp kontrol altına almak ve Ruslaştırmaktır.

Cengiz Aytmatov'un kaleme almış olduğu Cemile, Toprak Ana, Elveda Gülsarı eserleri temelde Sovyet döneminin aydınlatılmasını sağlamıştır. Aytmatov kolhoz sistemi hakkındaki eleştirilerini açıkça belirtmiş ve bizlere o dönemde yaşayan Türk halkının duygularını ve düşüncelerini, sevinçlerini ve üzüntülerini, yaşadıkları zorlukları aktararak aynı duyguları hissetmemizi sağlamıştır. Bu çalışmada kolhoz sisteminin Sovyetler Birliği içerisinde yaşayan Türkler üzerindeki etkisinden bahsedilir. Ayrıca o döneme şahit olmuş ünlü yazarlardan Cengiz Aytmatov'un kaleme aldığı Cemile, Toprak Ana, Elveda Gülsarı eserlerinden örnekler verilerek kolhozun nasıl aktarıldığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kolhoz, Türk halkı, asimile, Cengiz Aytmatov, kolhoz sistemi, Elveda Gülsarı, Toprak Ana, Cemile.

* Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi (İstanbul, Türkiye); e-mail: esmagunnur.calis@ogr.iu.edu.tr.

The Kolkhoz System and the View of the Kolkhoz Through the Eyes of Aitmatov

Esma Günnur Çalış*

Abstract: Kolkhoz is an abbreviated version of the words "коллективное хозяйство". It means a collective farm. It is defined as the unit in which the property belongs to the state and agricultural production is carried out under state control. The first examples of the kolkhoz were seen after the abolition of private ownership by Land Decree. But at that time, the nationalization efforts did not meet expectations, which led to losses, and there was a decrease in the number of kolkhozes. In 1928, following the grain crisis, a Policy of Collectivization was established by Stalin. Kolkhozes were established in order to Decouple the existing crisis by bringing together village farms and improve the economy. Thus, the number of kolkhozes has increased rapidly. But the seizure of land, which is the most valuable asset of the people, has increased the people's dependence on the state, and their exposure to the restrictions of the state has led to the assimilation of the Turkish people.

In fact, the main purpose of this system is to gather and control the Turks living scattered in rural areas in the kolkhozes and to Russify them.

The works of Cemile, Mother Earth, Farewell Gulsary, written by Cengiz Aitmatov, basically provided illumination of the Soviet era. Aitmatov clearly described his criticism of the kolkhoz system and made us feel the same emotions by conveying to us the feelings and thoughts of the Turkish people living at that time, their joys and sorrows, the difficulties they experienced. In this study, the effect of the kolkhoz system on the Turks living in the Soviet Union is mentioned. In addition, examples of the works of Cemile, Mother Earth, Farewell Gulsary written by Cengiz Aytmatov, one of the famous writers who witnessed that period, were given and how the kolkhoz was transferred were examined.

Keywords: Kolkhoz, Turkish people, assimilated, Chingiz Aitmatov, kolkhoz system, Farewell Gulsary, Mother Earth, Cemile.

* Modern Turkic Dialects and Literature, Istanbul University (Istanbul, Turkey); e-mail: esmagunnur.calis@ogr.iu.edu.tr.

Geleneksel Gagauz Kültüründe Ekmek ve Tuz

Evdokia Soročyanu*

Öz: Evdokia Soročyanu'nun "Gagauzların geleneksel kültüründe ekmek ve tuz" başlıklı makalesi Gagauz kültüründe ritüel ekmek ve tuz kavramının anlam ve sembolizmini inceliyor. Gagauzların evinde çok eski zamanlardan beri ekmek ve tuz (tuz-ekmek) Allah'ın bir lütfu olarak görülmüş, zenginlik ve bolluğu, cömertliği ve misafirperverliği sembolize etmiştir. Birkaç on yıl önce, bir Gagavuz evinde, sıradan günlerde, peçeteyle kaplı ekmek ve tuz her zaman masada kaldı - atalara kalan yiyecek algılandı (yaşayanların ölülerin dünyasıyla bağlantısı).

Birçok halkın kültüründe yeni evlileri ekmek ve tuzla buluşturma geleneği vardır. Gagauzlarda tuz yerine bal bulunur. Ancak Gagavuz düğününde ekmek ve tuz kullanma geleneği kısmen korunmuş, ekmek ve tuz yeni evlilerin ekili ebeveynler tarafından ritüel kutsamalarında kullanılmaktadır. Gelin ve damada ekmek ve tuz sunmanın, bu törenin çeşitli isimlerine yansıyan çeşitli anlamları vardı: sessizlik yemininin kaldırılması (gençleri söletmää), gençlerin evlilik gerçeğinin ritüel olarak teyidi (tuz- ekmek) ve evde her zaman ekmek ve tuz olması dileği ile gençlerin (proška) kutsamaları.

Anahtar Kelimeler: Düğün, ekmek ve tuz, Gagavuz, geleneksel kültür, semboller.

* Doç. Dr., "Gagauzların Etnolojisi" Alanı Araştırmacısı, Filoloji Bölümü, Kültürel Miras Enstitüsü, Moldova Devlet Üniversitesi (Kişinev, Moldova Cumhuriyeti); e-mail: sevdokia@mail.ru.

Bread and Salt in the Traditional Gagauz Culture

Evdokia Soročyanu*

Abstract: The article by Evdokia Soročyanu "Bread and salt in the traditional culture of the Gagauz" examines the semantics and symbolism of the ritual concept of bread and salt in the culture of the Gagauz. Since ancient times, in the Gagauz home, bread and salt (tuz-ekmek) was considered a gift from God, it symbolized wealth and abundance, generosity and hospitality. A few decades ago, in a Gagauz house, on ordinary days, bread and salt covered with a napkin always remained on the table - the food left for the ancestors was perceived (the connection of the living with the world of the dead).

In the culture of many peoples, there is a tradition to meet the newlyweds with bread and salt. The Gagauz have honey instead of salt. However, the ancient tradition of using bread and salt in the Gagauz wedding is partially preserved, bread and salt is used in the ritual blessing of the newlyweds by the planted parents. Offering bread and salt to the bride and groom had several meanings, which was reflected in the various names of this ceremony: the removal of the vow of silence (gençleri söletmää), the ritual confirmation of the fact of marriage between the young (tuz-ekmek) and the blessing of the young (proška) with the wish that there was always bread and salt in the house.

Keywords: Gagauz, traditional culture, wedding, bread and salt, symbols.

* Doctor of Philology, Associate Professor, Senior Researcher Sector "Ethnology of the Gagauz" Institute of Cultural Heritage, Moldovan State University (Chisinau, Republic of Moldova); e-mail: sevdokia@mail.ru.

Ahmet Baytursynov - Eğitimci, Bilim Adamı ve Hümanist

Galina Kakenova*

Almagul Kushpaeva**

z: Bu çalışmada 20. yüzyıl başlarında Kazak ulusal entelektüel elitin önemli temsilcisi olan Ahmet Baytursynov'un eğitim ve bilimsel faaliyetleri ele alınmıştır. Ayrıca, kazak aydınının smrgecililiğe karşı demokrat hareketine katılması ve «Kazak» gazetesinin yayımlanmasındaki rl araştırılmıştır. Arşiv verileri ve kaynaklara dayanarak A. Baytursynov'un 1920-1930 yıllarında Kazakistan'ın sosyal ve diğer alanlardaki gelişimine ve cumhuriyetin önemli sorunlarının çözümüne katkıları değerlendirilmiştir.

A. Baytursynov'un bilimsel faaliyetleri ve yüksek öğrenim sisteminin oluşmasındaki rolü özellikle incelenmiştir. Bunun için, 1928 yılın Ekim ayında Kazak Pedagoji niversitesi'nin açılışında yaptığı konseptel konuşmasının analizi yapılmıştır.

Bilim adamları Ahmet Baytursynov'un dilbilimi, tercümanlık, gazetecilik, estetik gibi alanlarında teori bilimine sahip mkemmел bir araştırmacı olduğunu söylüyor ve şairlik faaliyetlerine yüksek değer veriyorlar. A. Baytursynov, Kazak edebiyatının kurucusu olup edebiyat teorisini Kazak dilinde geliştiren ilk bilim adamıdır. O, gerçek anlamda ulusal kültürün temelini oluşturan büyük bir şahsiyettir.

Anahtar Kelimeler: Bilim adamı, eğitimci, ilim, ulusal aydınlar.

* Prof. Dr., L.N. Gumilev Avrasya Ulusal Üniversitesi (Nur-Sultan, Kazakistan); e-mail: Ayazhani09@list.ru, Telefon: +7 701 203 2430.

** Doç. Dr., ř. Ualihanov Kokshetau Devlet Üniversitesi (Kokshetau, Kazakistan); e-mail: Kushpaevaab@mail.ru, Telefon: +7 747 356 6555.

Akhmet Baitursynov - Enlightener, Scientist and Humanist

Kakenova Galina Mazhitovna*
Kushpayeva Almagul Burkitbayevna**

Abstract: The article is devoted to the educational and scientific activities of the representative of the Kazakh national intellectual elite of the early 20th century Akhmet Baitursynov. The article reveals issues related to the participation of the educator in the anti-colonial democratic movement Alash, the publication of the newspaper “Kazakh”. On the basis of archival data and sources, the contribution of A. Baitursynov to the development of the social sphere of Kazakhstan in the 1920-1930s, participation in solving the most important issues of the development of the republic is shown.

Particular attention is paid to the scientific activities of A. Baitursynov, his role in the formation of the higher education system. The analysis of the conceptual speech of the scientist at the opening of the Kazakh Pedagogical University in October 1928 is given.

Scientists call Akhmet Baitursynov as a remarkable researcher - theorist in the field of linguistics, translation, journalism, aesthetics, and also pay special attention to the analysis of his poetic work. A. Baitursynov is the founder of Kazakh literary criticism, the first scientist who developed the theory of literature in the Kazakh language. He was truly one of the pillars of national culture.

Keywords: Educator, scientist, national intelligentsia, science.

* Prof. Dr., L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan); e-mail: Avazhani09@list.ru, Phone +7 701 203 2430.

** Assoc. Prof. Dr., Sh. Ualikhanov Kokshetau State University (Kokshetau, Kazakhstan); e-mail: Kushpaevaab@mail.ru, Phone +7 747 356 6555.

A.Baitursynuly'nın «Kazak» ve «Aykap» Dergilerindeki Yeri: “Kazak”, “Eğitim” ve “Dil” Kavramları

Gaziza Şoibekova*

Zharkynbike Suleimenova**

Öz: Makalede A. Baitursynuly'nın "Kazak" gazetesinde ve "Aykap" dergisinde yayınladığı materyallere dayanılarak, "Kazak", "bilgi", "dil" kavramları tartışılıyor. Bu kavramların incelenmesinde A. Baitursynuly'nın dilsel kişiliği araştırılmaktadır. Bu bilimsel makale, A.Baitursynuly'nin dilsel kişiliğini ve eserlerinde ve gazeteciliğinde dilsel birimlerin ulusal, bilişsel doğasını incelemektedir. Kazak etnik yapısı, kendi etnik doğası ile karakterize edilir. A.Baitursynuly'nin gazeteciliğine algı özellikleri, her etnik grubun manevi değerlerinin bilgisi, geniş ölçüde yansımaktadır. Tüm bilgisini ulusal dil, okuryazarlık, eğitim, yazı reformu, toprak sorunları, Kazak edebiyatı ve gazetecilik ile ilgili sorunları gündeme getirmek için kullandı. Kazak alfabesini Arap alfabesine göre yeniden şekillendirdi ve birkaç yıl boyunca öğretti.

Dilsel kişiliğini oluşturan anlamsal gruplar: eğitim, yerel özyönetim, okuryazarlık, dilbilgisi, ulus ve dil sorunlarıdır. Makalenin dayandığı üç kavram da reformcunun dilsel kimliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: A. Baitursynuly, “Aykap”, “Kazak”, “Eğitim” kavramı, dil.

* Doç. Dr., Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +77077460974, e-mail: shoibekova_gaziza@mail.ru.

** Prof. Dr., Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +77057129963, e-mail: zharkyn123@mail.ru.

The Place of A. Baitursynuly in «Kazak» and «Aykap» Magazines: Concepts of “Kazakh”, “Education”, “Language

Gaziza Şoibekova*

Zharkynbike Suleimenova**

Abstract: The article discusses the concepts of "Kazakh", "knowledge" and "language" based on materials published by A. Baitursynuly in the newspaper "Kazakh" and in the magazine "Aikap". In the study of these concepts, the linguistic personality of A. Baitursynuly is revealed. This scientific article studies the linguistic personality of A. Baitursynuly and the national, cognitive nature of linguistic units in his works and journalism. The Kazakh ethnos is characterized by its own ethnic nature. Features of perception, knowledge of the spiritual values of each ethnic group are widely reflected in the journalism of A. Baitursynuly. He used all his knowledge to raise issues of the national language, issues related to literacy, education, writing reform, land issues, problems of Kazakh literature and journalism. He reformed the Kazakh script based on the Arabic script and taught it for several years.

Semantic groups that form his linguistic personality: education, local self-government, literacy, grammar, problems of the nation, language problems. All the three concepts on which the article is based reveal the linguistic identity of the reformer.

Keywords: A. Baitursynuly, "Aikap", "Kazakh", concepts of education, language, Kazakh.

* *Assoc. Prof. Dr.*, Kazakh National Women's Teacher Training University (Almaty Kazakhstan); Phone: +77077460974, e-mail: shoibekova_gaziza@mail.ru.

** *Prof. Dr.*, Kazakh National Women's Teacher Training University (Almaty Kazakhstan); Phone: +77057129963, e-mail: zharkyn123@mail.ru.

A. Baitursınoğlu'nun Kazak Ulusal Eğitim Enstitüsü'ndeki Hizmet Yılları: Eğitime Aktif Katkısı

Gülmira Bayalieva*
Aidana Makhambet**
Asem Kakarmanova***

Öz: Kazakistan Cumhuriyeti'nin Kızılorda bölgesel devlet arşivi Kazak Ulusal Eğitim Enstitüsü'nün belgelerinin bir koleksiyonuna sahiptir.

Vakfın ana belgeleri olan Kazak Milli Eğitim Enstitüsü protokollerine baktık ve enstitünün yönetmelikleri, içinde öğretilen disiplinler, öğretmenlerle yapılan sözleşmeler hakkında bilgi aradık. Fondaki belgeler neredeyse 97 yıldır saklanmış.

Ve bölgesel arşivlerdeki bu verileri, büyük reformcu, ulusun öğretmeni

A. Baitursınoğlu'nun 150 yıl dönümü bağlamında değerlendirerek Alaş'ın öğretici mirasını onurlandırıyoruz.

Tarih, Kızılorda'nın başkent olduğu yıllarda, milletin aydınlarının Kazak eğitim sistemini geliştirmek için çok çalıştığını kanıtıyor. Kazak Milli Eğitim Enstitüsü'nde Ahmet Baitursınoğlu'la beraber bir grup öğrencinin olduğu biliniyor. Şonanov, Burabayev, Karjaubayev, Jarmenov, Kasımov, Kadirbayev, Aljanov gibi vatandaşlar ülkedeki cehaletin ortadan kaldırılmasıyla uğraştı.

Ve Ahmet Baitursınoğlu'nun Sırdaria bölgesindeki eğitim alanındaki gayretli ve sorumlu çalışmasını arşiv materyalleri temelinde tanımaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: kazak milli eğitimi, milletin aydınları, alfabe, durum arşivi verileri, A. Baitursınoğlu'nun aydınlanmaya katkısı.

* Prof. Dr., Filolojik Bilimler, Korkıt Ata Kızılorda Üniversitesi, Uluslararası Bilişim Akademisi Akademisyeni (Kızılorda, Kazakistan); Telefon: 8777 336 5758, e-mail: bayalieva67@mail.ru.

** Kızılorda Bölgesi Sosyal Gelişim Departmanı MSO "Kızılorda Bölgesi Dil Eğitim Merkezi" Müdür Yardımcısı; Telefon: +7775652493, e-mail: aidanamakhambetova@mail.ru.

*** "Amanat" partisi altındaki Gençlik Kolunun "Jas Otan" Kızılorda Bölge Şubesinin Başkan Yardımcısı, Pedagojik Bilimler Yüksek Lisansı; Telefon: 8775 7178058, e-mail: janmeili11@gmail.com.

A. Baitursynuly's Years of Service at the Kazakh National Educational Institute: Active Contribution to Education

Gulmira Bayalieva*
Aidana Makhambet**
Asem Kakarmanova***

Abstract: Kyzylorda regional State archive of the Republic of Kazakhstan hosts a fund which stores the documents of the Kazakh Institute of Public Education.

Having reviewed the protocols of the Kazakh institute of public education which are the main documents of the fund we looked into the rules of the institute, studied the documents on the disciplines taught, on the contracts that had been made with teachers. These documents have been kept in the archive for almost 97 years.

We studied this information provided by the regional archive on the eve of celebrating the 150th anniversary of the great reformer, folk teacher and educator A. Baitursynov whose priceless heritage we must honor.

Historical facts show that the years when Kyzylorda was the capital of our country were marked as period of the persistent creative work by the intellectuals of the nation on improving the Kazakh education system. It is known that there was a group of students at the Kazakh Institute of Public Education under the leadership of Akhmet Baitursynov. Shonanov, Burabayev, Karzhaubayev, Zharmenov, Kassymov, Kadyrbayev, Alzhanov and others were engaged in the illiteracy eliminating job in the country.

And we will make every effort so that the fruitful and painstaking work performed by Akhmet Baitursynov in the field of education in Syrdarya region based on archival materials to have been recognized (translated from Russian into Kazakh).

Keywords: Kazakh public education, data from the State archive, the intelligent forces of the country, A. Baitursynov's contribution to public education, alphabet.

* Ph.D., Associate Professor of Korkyt Ata Kyzylorda University, Academician of the International Academy of Informatics (Kyzylorda, Kazakhstan); Phone: 8777 336 5758, e-mail: bayalieva67@mail.ru.

** Deputy director of the MSI "Kyzylorda regional language training center" by the Kyzylorda regional department of social development, Master of Humanities; Phone: +7775652493, e-mail: aidanamakhambetova@mail.ru.

*** Deputy chairman of the Kyzylorda regional branch of the "Jas Otan" youth wing by the "Amanat" Party, Master of Pedagogics; Phone: 8775 7178058, e-mail: janmeili11@gmail.com.

Ahmet Baytursynulı'nın Karakalpakstan'daki Eserlerinin İncelenmesi

Gülmira Usenova*

Öz: Çalışmalarında eğitim, sanat ve insani nitelikler arayan Kazak edebiyatının büyük temsilcilerinden Ahmet Baitursynov, şüphesiz günümüz gençliğinin bilincini uyandıracak ve bir vatanseverlik duygusu uyandıracaktır. Gulmira Usenova, Doktora, İngilizce Kıdemli Öğretim Üyesi, Azhiniyaz'ın adını taşıyan Nukus Devlet Pedagoji Enstitüsü, ilköğretim öğrencilerine İngilizce öğretiyor. Ders sırasında Ahmet Baitursynulı'nın eserlerini öğrencilerle her konuda analiz ederim. Şiirleri enerji, vatan sevgisi, dürüstlük ve ahlak doludur. Özbekistan'ımızda eğitim ve yetiştirme el ele gittiğinden, gazeteci ve şairin kahramanca işleri, halk figürü Akhmet Baitursynov'un ülke için şüphesiz gençlere ilham verecek. Özellikle kırk şiiri "Masa", örneğin "Çalışmaya Davet", gençleri sanat ve bilgi, vatanseverlik konusunda eğitir. Bu yüzden bu ayetleri İngilizce'ye çevirmeye ve içeriklerini net bir şekilde açıklamaya çalışıyorum. İleride A. Baitursynov'un şiirlerinin Kazakça, Karakalpak ve İngilizce'ye tercümesi üzerinde çalışacağım. Bununla ilgili herhangi bir çalışma yapmadık, yeni. Bizim gibi ulusun hayranları için asıl görevin öğrenmek olduğunu düşünüyorum.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Baytursynulı, Ahmet Baytursynulı'nın eserleri, Kazak edebiyatı.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nukus Devlet Pedagoji Enstitüsü (Nukus, Karakalpakstan Cumhuriyeti);
Telefon: +998913021490, e-mail: gulmirausenova@mail.ru.

Study of Ahmet Baitursynov's Works in Karakalpakstan

Gulmira Usenova*

Abstract: The works of Akhmet Baitursynov, one of the great representatives of Kazakh literature, calling for education, art and human qualities, awaken the consciousness of today's youth, undoubtedly, it evokes a sense of patriotism.

I am Gulmira Usenova, PhD, a senior lecturer in English at Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz. I teach English to students of Kazakh groups of the primary education department of the institute. During the lesson I analyze the works of Ahmet Baitursynov with students in each subject. His poems are full of energy, love for the Motherland, honesty and morality. Due to the fact that in our Uzbekistan, education and upbringing go hand in hand, the heroic deeds of the scientist and poet, public figure Akhmet Baitursynov for the country will undoubtedly inspire young people. In particular, his forty poems “Masa”, for example, “Invitation to study” educate young people to art, knowledge and patriotism. So I try to translate these verses into English and clearly explain their content. In the future I will work on the translation of A. Baitursynov's poems into Kazakh, Karakalpak and English. We haven't done any work on this, it's new. I think that the main task for fans of the nation like us is to find out.

Keywords: Ahmet Baytursiniuli, Ahmet Baytursiniuli's works, Kazakh literature.

* Senior Lecturer, PhD., Nukus State Pedagogical Institute (Nukus, Republic of Karakalpakstan); Phone: 998913021490, e-mail: gulmirausenova@mail.ru.

Dilbilimci Ahmet Baytursınoğlu'nun 'Metinlerle İlgili Görüşleri'

İlgisheva Moldir*

Öz: Metin dilsel bir birimdir. Kelimeler, deyimler, cümleler metnin destekleyici unsurlarıdır ve işlevleri hem tarihi metinde hem de yeni metinlerde yeni kayıta eşittir. Kazak dilbiliminde metnin çeşitli tanımları vardır. Genel olarak kabul edilen görüşe uygun olarak metin dediğimiz, herhangi bir biçimdeki sözlü ve yazılı ifadelerdir. Bir metin, konuşmacının amacına uygun olarak eksiksiz bir fikri ifade eden bir veya daha fazla cümle dizisinden oluşur. Hatta metnin yapısı ve algısı, konuşmacının ve dinleyicinin metnin anlatımına ve yorumuna uygun olarak içeriği tam olarak anlamasını sağlar. Metnin bir terim olarak ilk defa karşımıza çıkması, Kazak dilinin ilk teorik kitabı olan, 1916 yılında yayımlanan, Ahmet Baytursınoğlu'nun 'Til – Qural' eseriyle doğrudan bağlantılıdır. Kazak Dil Biliminin Temelinde Duran Ahmet Baytursınoğlu, metine bir terim olarak yaklaştığı zaman, ona 'Şığarma Söz' (kompozisyon, kompozisyon söz) terimini uygun görmüş ve bu düşüncesini '*Kompozisyon kelimesinin genel adı kompozisyon söz olup, kısaca metin olarak kısaltılır. İster sözlü ister yazılı olsun, her şey bir metindir*' açıklamasıyla desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Baytursınoğlu, cümle yapısı, dilbilimi, metin, terim.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Atatürk Üniversitesi (Erzurum, Türkiye); ORCID: [0000-0002-2317-7832](https://orcid.org/0000-0002-2317-7832), e-mail: molya_88_1@mail.ru.

Linguist Ahmet Baitursynuly's Views on the Text

Ilgisheva Moldir *

Abstract: Text is a linguistic unit. Words, phrases, sentences are the supporting elements of the text, and their functions are equal in the new record both in the historical text and in the new texts. There are various definitions of text in Kazakh linguistics. In accordance with the generally accepted view, what we call text are oral and written expressions in any form. A text consists of one or more series of sentences that express a complete idea in accordance with the speaker's intent. In fact, the structure and perception of the text enable the speaker and the listener to fully understand the content in accordance with the narration and interpretation of the text. The first appearance of the text as a term is directly related to Ahmet Baytursinov's 'Til - Qural', the first theoretical book of the Kazakh language, published in 1916. Standing on the Basis of Kazakh Linguistics, Ahmet Baytursinov, when he approached the text as a term, saw the term "Şuğrama Söz" (composition, composition word) appropriate for it, and he thought that the general name of the word composition is composition word, and it is shortened as text. "Everything is a text, whether it is spoken or written."

Keywords: Text, Linguistics, Ahmet Baytursinov, Term, Sentence structure.

* Dr. Senior Lecturer, Department of Contemporary Turkish Dialects and Literatures, Faculty of Letters, Atatürk University (Erzurum, Türkiye); ORCID: [0000-0002-2317-7832](https://orcid.org/0000-0002-2317-7832), e-mail: molya_88_1@mail.ru.

Ulus Öğretmeni A. Baitursynuly'nin Bilimsel Araştırmasının Temel Kavramları

J.K. Tuimebayev*

Öz: Ünlü Kazak bilim adamı, Millet'in Öğretmeni ve Halk Aydını Ahmet Baytursynuly, Kazak dilbiliminin ana dalları hakkında yazan ilk bilim adamıdır. A. Baytursynuly, Çağdaş Kazak dilbiliminin teorik ve pratik temellerini kurdu, Kazak dilbiliminin bilimsel yapı sistemini ve içindeki kategorileri geliştirdi ve ses sisteminin temel özelliklerini belirledi ve sözcük katmanlarının karakterini tanımladı. A. Baytursynuly, Modern Kazak dilini oluşturdu. Kazak Grammatoloji Biliminin kurucusu Ahmet Baytursynuly'dir. Yerli Kazak yazısının temellerini ilk olarak Ceditçilik temelinde atan, usul Cedit'in doğrudan bir okuma yolu olan bir dilbilimciydi.

A. Baytursynuly Alfabeti 1912'den beri Kazak-Rus okullarında ve Müslüman medreselerinde kullanılmaktadır. Bugün, birçok insan için bir yazı modelidir. Bu alfabe, Ulusal oluşumda önemli bir kültürel başarıdır. Baytursynuly, Kazak dilinin saflığını korumak, yazılı dilin dilbilgisel yapısını oluşturmak için temel bilimsel çalışmaları yazdı. A. Baytursynuly, "Ülke sözü kaybolduğunda kaybolur" dedi.

Kazak dilbiliminin lideri Akhmet Baytursynuly Kazak dilbilgisinin temellerini attı. Bilim insanının eserlerinde ilk kez ses ve harf, imla ve yazı prensipleri arasındaki ayrım ortaya çıkar, Kazak dilinde seslerin bilimsel uyumu belirlenir ve ilk kez her bir sesin bilimsel bir tanımı verilir. Anadilimizin genetik doğası (çağrışım, eşmonik doğa) açıkça analiz edilir ve konuşulan dilin ve yazılı dilin özelliklerinin açık bir bilimsel açıklaması verilir. İlk defa, kelimeler ve dil arasındaki bağlantı bilimsel olarak farklılaşmıştır. Ek olarak, Kazak yazısının temelini sestən türetilen metin olduğuna dair bilimsel bir açıklama verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: A. Baytursynuly, halk aydını, Kazak dilbiliminin, modern Kazak dili.

* Prof. Dr., Filolojik Bilimler Doktoru, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi Rektörü (Almatı, Kazakistan).

The Main Concepts of Scientific Research of the Teacher of the Nation A. Baitursynuly

J.K. Tuimebayev*

Abstract: Outstanding Kazakh scientist, teacher of the nation, and public figure Akhmet Baitursynuly is the first scientist to write about the main branches of Kazakh linguistics. A. Baitursynuly laid the theoretical and practical foundations of Kazakh linguistics, developed a clear scientific system of grammatical structure, which is the basis of Kazakh linguistics, and categories in it, and identified the main features of the sound system and defined the character of word layers.

A. Baitursynuly formed the metalanguage of the Kazakh language.

The founder of the Science Of Grammatology in Kazakh linguistics is Akhmet Baitursynuly. He was a linguist who first laid the foundations of his native Kazakh writing on the basis of jadidism, usul Jadid being a direct reading path.

The Baitursynov Alphabet has been used in Kazakh-Russian schools and Muslim madrasas since 1912. Today, the label model is a model of writing for many people. This alphabet is a major cultural achievement in the formation of the National script.

Baitursynuly wrote the fundamental scientific works to preserve the purity of the Kazakh language, to form the grammatical structure of the written language.

"The country is lost when its word is lost," A. Baitursynov said.

The leader of Kazakh linguistics Akhmet Baitursynuly laid the foundations of Kazakh grammar. For the first time in the works of the scientist, the distinction between sound and letter, spelling and orthoepy is revealed, the scientific nature of sounds in the Kazakh language is determined, and for the first time a scientific definition of each individual sound is given.

The genetic nature of our native language (connotation, syngarmonic nature) is clearly analyzed, and a clear scientific explanation of the peculiarities of spoken language and written language is given.

For the first time, the relationship between words and language is scientifically differentiated. Additionally, a scientific explanation is given that the basis of Kazakh writing is text derived from sound.

Keywords: A. Baytursiniuli, public intellectual, Kazakh linguistics, modern Kazakh language.

* Professor, Doctor of Philological Sciences, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

Ahmet Baytursinuli - Kazak Yazısının Büyük Teorisini

Kalamkas Kalybaeva*

Öz: Son araştırmalar, Kazak ulusal yazı teorisinin Ahmet Baitursinuli tarafından oluşturulduğunu göstermiştir. Bilim adamları Baitursinuli'nin Arap alfabesini Kazak diline uyarladığını, Kazak dilindeki seslerin sayısını belirlediğini ve ilk alfabeıı yeniden yarattığını söylüyor. Bu makalede, Ahmet Baitursinuli'nin Kazak yazı teorisi hakkındaki görüşlerinin bazı detaylarına ayrıntılı olarak değineceğiz. Makalemizin temel amacı, günümüz Kazak yazısının Ahmet'in belirlediği yoldan, yani Ahmet'in oluşturduğu yazı teorisinden uzaklaştığını tespit etmektir. Bu amaca ulaşmak için makalemiz, Ahmet'in teorisini Hint-Avrupa dillerinin yazı teorisi ile ayrıntılı olarak karşılaştırmakta, analiz edilmekte ve somut sonuçlar vermektedir.

Bugünlerde Ahmet'in yazı teorisinden tamamen uzaklaştık. Ahmet tarafından önerilen Kazak yazı teorisinin temeli, bir sese bir sembol verilmesi gerektiği fikrine dayanıyordu (dilimizde ne kadar ses olursa, o kadar karakter olmalıdır). Bunun üzerine Baytursinuli "Dildeki her ses için bir işaret varsa, sırayı yazmanın mümkün olduğu" sonucuna vardığını biliyoruz. Ancak kullandığımız Kiril alfabesinde ise tam tersine Kazak dilinde bulunmayan seslerin sembolleri verilmiştir ve alfabemizdeki harflerin sayısı 42'ye ulaşmıştır. İkincisi, Ahmet, "Kazak yazısının temeli sinharmonizm kuralı olduğunu belirlemiştir. Ancak, yazımızda bu çizgiyi de kaybettik ve bugün doğru bir şekilde hecelere bölünemeyecek bir yazı oluşturduk. Üçüncüsü Ahmet, "Kazakça yazı – ses sistematik olmalı" şeklinde ifade etmişti, ancak bugün yabancı kelimelerin orijinal yazımından vazgeçemedik.

Gerçekten de, Kazak yazı teorisinin kurucusu olarak değerdirmeye, Kazak yazı teorisinin ulusal temeli için gerçek gizli anahtarı ortaya koyan Ahmet Baytursinuli'ydı. Bu makalede, Ahmet'in belirlediği gizli anahtarları arasında – Kazak yazısında her sese bir karakter ilkesi, Kazak yazısının esasının sinharmonizm kuralı olduğu ve Kazak yazısının fonetik esasa dayalı olması gerektiği yer almaktadır. Bu yoldan nasıl uzaklaştığımıza, hangi siyasi koşulların etkilediğine, arşiv materyallerine dayanan kanıtlarla kanıtlanmaktadır. Buna dayanarak, günümüz Kazak yazısının sorunlu noktaları gözden geçirilmektedir. Kazak yazı teorisinin kurucusu Ahmet'in yolunu, onu çözenin belirli yollarını tanımlayarak yeni bir dilsel karakter kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Alfabe, fonetik ilkeleri, imla, singarmonizm, yazı kuramı.

* Prof. Dr., Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan).

Ahmet Baitursynovich - The Great Theoretic of Kazakh Writing

Kalamkas Kalybayeva*

Abstract: Recent research has shown that the Kazakh national theory of writing was formed by Ahmet Baitursynov. Scholars say that he adapted the Arabic script to the Kazakh language, determined the number of sounds in the Kazakh language and wrote the first alphabet. In this article, we will take a closer look at some of the details of Ahmet Baitursynuly's views on the theory of Kazakh writing. The main purpose of our article is to determine that today's Kazakh writing deviates from the path laid by Ahmet, from the theory of writing formed by him. In order to achieve this goal, in this article we comprehensively compare Ahmet's theory with the theory of writing of Indo-European languages, analyze and give specific conclusions.

Today, we have completely moved away from Ahmed's theory of writing. The basis of the theory of Kazakh writing, proposed by Ahmet, was based on the notion that one symbol should be given to one sound (in our language, the letters should be as many as the sounds). We know that the scientist concluded that "if there is a sign for each sound in the language, then it is possible "to write correctly in order". However, in the Cyrillic alphabet which we use there are symbols of sounds that are not in the Kazakh language, and the number of letters in our alphabet has increased to 42. Secondly, when Ahmet said that "the basis of Kazakh writing is the law of synharmonism", we have lost this way and formed a script that can not be properly divided into syllables. Thirdly, Ahmet said "Kazakh writing should be based on sound system," but today we can not get rid of the original writing of loanwords.

In fact, it was Ahmet Baitursynuly who defined the national basis of the theory of Kazakh writing in his assessment as the founder of the theory of Kazakh writing. In this article among the secret keys identified by Ahmet are the principle of one character per sound in the Kazakh script, the basis of the Kazakh script is the law of synharmonism, and the Kazakh script should be based on the phonetic principle, how we deviated from that path and what kind of political circumstances influenced it are confirmed by the archival materials. On this basis, the problematic aspects of today's Kazakh writing is re-evaluated and identified specific ways to solve these problems, also there was given a new linguistic character to the Kazakh theory of writing founded by Ahmet.

Keywords: Writing theory, alphabet, synharmonism, spelling, phonetic principles.

* Professor, Ph.D., KazNPU named after Abai (Almaty, Kazakhstan).

Türk Dilinde Fiil Semantiğinin İncelenmesi

Kasım Balkiya*
Gülbanu Suambekova**

Öz: Makale, fiilleri Türki araştırmalarda ve bu alandaki bilimsel çalışmalarda bağımsız bir kategori olarak incelemektedir. Fiillerin sözcüksel ve anlamsal gruplandırılmasının tarihi ele alınır. Son zamanlarda Türkolojide gazeteciler fiillerin anlam ve anlam alanına dikkat etmeye başladılar. Bunun temel nedeni fiil anlambiliminin çeşitliliğı ve işlevlerin çeşitliliğidir. Dilin ulusal sözlük birimleri olarak fiiller diğerkelime sınıflarından farklıdır. Bu bağlamda, fiilin her sözlük-anlamsal grubunun içeriğı, anlamı vb. koşullar. Genel Türki araştırmalarda ele alınan sözlük-anlam grubu hakkındaki görüşler Kazak dilbilimindeki görüşlerden uzak değildir. Türk dillerinde fiillerin anlambiliminin eksik çalışılması, fiillerin sözlük-anlamsal gruplara ayrılması, belirli ilkelerin olmamasının nedeni olabilir. Sözlüksel-anlamsal gruplar teorisini kökten çözmek için kelimelerin sözcük anlamlarını, anlamsal yapılarını belirlemek. Fiilleri sözlüksel-anlamsal gruplara ayırmak için, anlam analizi ile her bir fiilin anlamsal yapısını belirleyin.

Anahtar Kelimeler: Türk dilleri, fiiller, sözcük-anlam grubu, kök, yapı.

* Prof. Dr., Filoloji Bölümü, Abai Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi (Almatı,Kazakistan); e-mail: bkasym_gosyaz@mail.ru.

** Dr. Öğr. Üyesi, Nur-Mübarek Mısırs İslam Kültürü Üniversitesi (Almatı,Kazakistan); e-mail: gulbanu.suambekova@mail.ru.

Analysis of Verb Semantics in Turkish Language

Kasım Balkiya*

Gulbanu Suambekova**

Abstract: The article analyzes the study of verbs as an independent category in Turkic studies and scientific works in this area. The history of lexical and semantic grouping of verbs is considered. Recently, in Turkology, journalists have begun to pay attention to the meaning and semantic field of verbs. The main reason is the diversity of verb semantics and diversity of functions. As national lexical units of language, verbs differ from other word classes. In this regard, the content, meaning, etc. of each lexical-semantic group of the verb. analyzed under the conditions. Opinions about the lexical-semantic group considered in general Turkic studies are not far from the opinions in Kazakh linguistics. Incomplete study of the semantics of verbs in the Turkic languages, the grouping of verbs into lexical-semantic groups may be the reason for the lack of their specific principles. To determine the lexical meaning of words, their semantic structure in order to radically solve the theory of lexical-semantic groups. To divide verbs into lexical-semantic groups, determine the semantic structure of each verb by semantic analysis.

Keywords: Turkic languages, verbs, lexical-semantic group, root, structure.

* Prof. Dr., Department of Philology, Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: bkasym_gosyaz@mail.ru.

** Senior lecturer at the Nur-Mubarak Egyptian University of Islamic Culture (Almaty, Kazakhstan); e-mail: gulbanu.suambekova@mail.ru.

A.Baytursunlular ve Dil Biliş ve Bilişsel Dilbilgisi Sorunları

Kuldirsin Saryshova*

Öz: Kazak dilbiliminde, dilin görüşleri sadece yapısal bir özellik olarak değil, aynı zamanda insan gerçekliğinin başka bir parçası olarak da oluşmaya başladı. Kazak araştırmacıları, "Til-shral" pozisyonunun rehberliğinde dilin sosyal, psikolojik ve bilişsel işlevlerine dikkat çektiler.

Araştırmamızın konusu olan makale, Kazak dilbiliminin kurucusu, terminolog, öğretmen bilim adamı A. Baytursynov'un Kazak dilbilimini ve öğretim metodolojisini ilk sistematize eden ve Kazak pedagojisinde önemli değişiklikler yapan ilk kişi olarak görüşlerini inceliyor. Üç kitaptan oluşan «Til - shral» bilim insanının ders kitabı sadece ilk ders kitabı değil, aynı zamanda ilkokul için bir ders kitabıdır ve Kazak dilinin fonetik ve dilbilgisel yapısını yansıtan Kazak dilinde ilk bilimsel çalışma olarak analiz edilmektedir. Bu çalışma akademisyen Rabig tarafından çok beğenildi: »dil bir araçtır«, daha önce Kazak kültüründe bulunmayan bir olgudur." Sadece okul ders kitaplarının başlangıcı değil, aynı zamanda Kazak dilinin ana dilindeki bilgisinin başlangıcı olan "Til-kyal", temel bilimin temeli oldu - modern Kazak dili. «Kelimenin doğruluğu», «dil saflığı», «dil doğruluğu», «dil açıklığı ve ifadesi» ile yargılanırsak, «talgau'nun kendisine yönelttiği koşulların temeli» nin kişinin bilişsel faaliyetlerinden kaynaklandığını fark edebiliriz. Bu nedenle, reformcu bilim insanının kelime sanatı hakkındaki görüşleri ve doğası gereği bilişsel ilkeleri, makalenin çekirdeği olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil biliş, dil saflığı, dil doğruluğu, bilişsel dilbilgisi.

* Profesör, Filoloji Bilimleri Adayı, Korkit Ata Kızılorda Üniversitesi (Kızılorda, Kazakistan);
Telefon: +77757178180, e-mail: K_Sarysheva@mail.ru.

A. Baitursynuly and Problems of Language Cognition and Cognitive Grammar

Kuldirsin Saryshova*

Abstract: In Kazakh linguistics, the view of language not only as a structural feature, but also as another part of human reality began to be based as early as the beginning of the 20th century. Guided by the position of "Language is a tool", Kazakh researchers paid attention to the social, psychological, cognitive functions of the language. The prerequisite for this important initiative was the opinion of the nation's teacher "Language is the greatest of the person's human sign. A. Baitursynuly is one of the first scientists to prove that the Kazakh language should be studied not only as an isolated treasure that serves only the benefit of one nation, but also as a fundamental branch of language science, as a systematic indicator of universal value. This is the contribution of the scientist-reformer to the formation of the paradigm of "linguistics" in the last century. This period, marked by the introduction of the concept "Linguistics", was the beginning of the first cognitive approaches to philological issues on a methodological basis and interdisciplinary connections, as well as the actualization of the formation of cognitive orientation in Kazakh linguistics. Journalist scientists such as A. Baitursyly, E. Omarov, K. Kemengeruly considered linguistic facts as a series of approaches that allow to interpret the human nature, its physiological and psychological nature. Thus, in the article we will focus on A. Baitursynuly's work "Til-qural", its methodological principles and conclusions of a cognitive nature in relation to the speech art - language and speech, which is the core of knowledge.

Keywords: Language cognition, purity of language, language accuracy, cognitive grammar.

* Assoc. Prof., Candidate of Philological Sciences, Korkyt Ata Kyzylorda University (Kyzylorda, Kazakhstan); Phone: +77757178180, e-mail: K_Sarysheva@mail.ru.

Osmanlı Hattatlarının Türk Yazısına Katkıları

Mahmut Şan*

Öz: Sanat tarihçisi ve ilahiyatçı yazar İsmail Erdoğan; Türk İslam Sanatını “*sonsuz olanı somut bir düzlemde soyutlayarak, göstermeden görünür kıılma çabası*” olarak tanımlar. Bu sanatın en önemli alanlarından birisi de Hüsn-i Hat sanatıdır. Türklerin İslam medeniyeti dairesine girmesiyle birlikte kullanmaya başladıkları ve Türk yazı tarihinin yaklaşık bin yıllık döneminde kullanılan Arap alfabesi, Osmanlı Dönemi Türk hattatlarının ellerinden çıkan eserlerle *Sonsuzluk Sanatının* en güzide örneklerine araç olmuştur. İslamiyet’i kabul eden toplumların Kur’ân-ı Kerim’e verdikleri değere paralel olarak hızla gelişen ve her geçen gün güzelleşen bu yazı, bir kavmin yazısı olmaktan çıkıp İslâm yazısı halini almıştır. Özellikle Osmanlı Padişahlarının sanatı ve sanatkârı destekleme yönünde izledikleri yönetim biçimi her alanda olduğu gibi bu alanda da zirve isimlerin imparatorluk coğrafyasında yetişmesine olanak sağlamıştır. Hat sanatına Yâkut (ö. 1298 M.) ve *Aklâm-ı Sitte*’nin her birini öğrettiği öğrencilerinin yaptıkları katkılardan sonra bu sanattaki öncülük Türkler’e geçmeye başlamıştır. Kendisi de bir Hat talebesi olan Sultan II. Bayezid’in teşvikleriyle Şeyh Hamdullah (ö. 1520 M.) hat sanatına Türk şivesinin kazandırılması bakımından kurucu bir rol üstlenmiştir. Yâkut el-Musta’sımî’nin öğrencileriyle birlikte oluşturdukları *Esâtize-i seb’a*’ya (yedi üstâd) mukabil; Şeyh Hamdullah, Abdullah Amâsî, Celâl Amâsî, Muhyiddin Amâsî, Mustafa Dede, Karahisârî, Şerbetçizâde İbrahim Efendi’den oluşan Anadolu’nun en büyük yedi Türk hattatı, Esâtize-i Rûm olarak anılagelmiştir. Osmanlı hattatları camilerin duvarlarını süsleyen yazılarıyla, geniş bir coğrafyada silinmez bir mühür gibi duran kitabeleriyle, bin yıllık devasa bir birikimi meydana getiren eserleriyle Türk Yazı Sanatının günümüze kadar zirvede kalmasını sağlamışlardır. Bu çalışmada vefatının üzerinden beş asır geçmiş Amasyalı Şeyh Hamdullah ile bu yıl vefatının kırkinci yılını idrak ettiğimiz Hattat Hamid Aytaç’ın hayatı ve sanat yaşamlarına dair bilgiler verilecek, özellikle Osmanlı hattatlarının Türk Yazı Sanatına yapmış oldukları katkılara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Sanatı, Türk Yazı Tarihi, Hüsn-i hat, Şeyh Hamdullah, Hamid Aytaç.

* Arş. Gör., Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi (İstanbul, Türkiye); e- mail: mahmut.san@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6260-0664.

مسامحات اخلطاطني العثمانيين في الكتابة الرنكية

حمود شان*

الملخص: الفن الرنكي الإسلامي حسب ما يصفه إسراعيل أرنوغان - مؤرخ الفنون الجميلة والكاتب المتخصص في علوم التراث - : " محاولة البرز الالمناهي من دون إظهاره من خلال الحجري على مستوى ملموس. " ونن اخلط يعد من أهم جدالت هذا الفن. الحروف العربية التي بدأ الأتراك استخدامها مع دخولهم دائرة الحضارة الإسلامية ولبن أسخدمت على مدى ألف عام في تاريخ الكتابة الرنكية، أصبحت أداة البرز المثلثة على ن ن اخلط مع أثر اخلطاطني الأتراك في الفترة العثمانية. هذه الكتابة التي تطورت بسرعة وأصبحت أكثر مجال مع مرور الأيام لبلوزي مع القيمة التي أعطيها للورق من قبل الملتزمات المسلمة، تحولت من كتابة يوم إلى كتابة الدين الإسلامي. على وجه الخصوص، أ س أسلوب الإدارة الذي ابتعه السالطني العثمانيون لدعم الفنون ولتأني إلى نشأة الأسماء البارزة في هذا المجال، ويوم في جغرافية المرباطورية، كما هو الحال في ك ل من الجالالت العلمية والفنية. بعد مسامحات إيوقت (ت 1298 م) في ن اخلط وطالبه الذين زام بتدريس كل واحد من هم على قلم من الأقالم السنة، بدأت القيادة في هذا الفن تتحول إلى اخلطاطني الأتراك. بشجيع من السلطان بوزيد الثاني، الذي كان من تالميز اخلط أي القولعب الشيخ محمد هلا (المتوفى 1520 م) دورا ليس يسيرا في زول اللكرة الرنكية إلى ن اخلط. جوابل نرق الأساندة السبعة الذي يتكون من إيوقت المسنصرمي وطالبه؛ هي أعظم اخلطاطني الأتراك السبعة في الأنضول، - وهم الشريخ محمد هلا، وعبد هلا الأماسي، وجلال الأماسي، وحي الدين الأماسي، ومصطفى دده، وزه حصاراي، وشريجي زده إبراهيم أندي- أساندة الروم. اخلطاطون العثمانيون بكتابهم التي نزين جدرن المساجد، ويتوشهم التي تتوى خجال ال قصى في جغرافية ولسعة، وأبعم الم التي خلقت نرك الم ضخم لمدة ألف عام، ضرموا بقاء ن اخلط الرنكي في القيمة حيث اليوم. في هذه الدرلة سنق م معلومات عن حياة الشريخ محمد هلا الأماسي، الذي مضى على وناثة مخرسة زرون، واخلطاط حادم آبناج، الذي تصادف في هذه السنة ذكرى وناثة الأربعون، وسنحاول تسليط الضوء على مسامحات اخلطاطني العثمانيين في اخلط الرنكي.

الكلمات المفتاحية: الفن الإسلامي الرنكي، تاريخ الكتابة الرنكية، ن اخلط، الشريخ محمد هلا، حادم آبناج.

* نيم اللاغة العربية وآدابها ، كلية الآداب ، جامعة اسطنبول (اسطنبول ، تركيا) البريد الإلكتروني: mahmut.san@istanbul.edu.tr

İslam`ın Altın Çağında Bilim Öncülerinin Yazma Eserleri Azerbaycan`da

Naile Süleymanova*

Öz: İslam`ın Altın Çağı`nda eğitim ve öğretim faaliyetleri ilmi gelişmelere büyük bir hız kazandırmış, bilim öncülleri yetişmiştir. Onların ilmlere katkının tezahürü olan eserlerinin yazma nüshaları bugüne kadar dünyanın farklı mekanlarında muhafıza ediliyor. Böyle mekanlardan biri Azerbaycan`da Fuzulu adına Yazma Eser Enstitüsü`dür. Bu enstitüde tarihte İslam`ın Altın Çağı`ı gibi anılan devrin bilim öncüllerinin eserlerinin çoksaylı yazma nüshaları bulunmaktadır. Yazma nüshalarının bir kısmı devrin kendisinde yazıya alınmış nüshalardır. Onların değeri ise bu vesile ile daha da artıyor. Örneğin olarak, enstitüde İmam-ı Gazali`nin (ö. 555/1111) İhya-u Ulumid'd-Din eserinin hicri 603`te (m.1206), İsmâil b. Hammâd el-Cevherî`nin (ö. 400/1009`dan önce) Sihah el-Lüğa eserinin bir ve ikinci ciltlerinin hicri 407`te (m.1116) ve İbn Sina`nın (ö.890/1037) Kanun fi et-Tibb eserinin hicri 537`te (m.1142) yazıya alınmış nüshaları muhafıza ediliyor. Bu nüshalar dünya kütüphanelerinde muhafıza edilen en kadim nüshalardır. Eserlein daha sonraki yıllarda yazıya alınmış diğer nüshaları da enstitüde bulunuyor. Yazma eserlerin arasında Ebu Nasr el-Farabi`nin (ö.339/950) iki eseri, hicri 1130`ta (m.1717) yazıya alınmış İhsa`ul-Ulum ve Kitabu`l-Elfaz eserlerinin nüshaları da vardır.

İslam`ın Altın Çağ bilim öncüllerinin farklı ilm dallarında yazdıkları eserlerinin Azerbaycan`da bulunan tüm yazma nüshaları ilk defa araştırılıb, ilim adamlarının istifadesine sunulacaktır. Böylece ise uzun yıllar önce yazılmış eserlerin ve onun müeliflerinin ilme verdikleri değeri tekrar anlamış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Altın çağ, Azerbaycan, ilim, yazma.

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Turizm ve Menecment Üniversitesi (Bakü, Azerbaycan); e-mail: Dr_naile@yahoo.com.

Manuscripts of Science Pioneers in the Golden Age of Islam are in Azerbaijan

Naile Süleymanova*

Abstract: Educating and learning activities, in Islam's Golden Age, accelerated scientific developments and produced science pioneers. The copies of their works, as a manifestation of their contributions to the fields of science, are being preserved in different places of the world. One of these kinds of places is The Institute of Manuscripts named after Fuzuli in Azerbaijan. There are many manuscripts of Islam's Golden Age scientists in the institute. One part of these manuscripts have been written at the time and it increases their value. For example, *İhya-u Ulumid'd-Din* by Imam-i Gazali in Hijri 603(1206 AD), The first two volumes of *Sihah el-Lüğa* by İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî in Hijri 407(1116 AD) and *Kanun fî et-Tibb* by Ibn Sina in Hijri 537 (1142 AD) are kept in here. These are the oldest copies that are preserved in the world libraries. Other manuscript copies, which were put in writing later years, are also found in the institute. Copies of *İhsa`ul-Ulum* and *Kitabu`l-Elfaz* by Ebu Nasr el-Farabi, which are put on paper in Hijri 1130 (1717 AD), are preserved here too.

For the first time the whole manuscripts of Islam's Golden Age science pioneers in Azerbaijan, which cover different science fields, will be scrutinized and introduced to scientists. Therefore, we will once more understand the contributions of the works, written many years ago, and their authors to science.

Keywords: Azerbaijan, manuscript, islam's golden , science.

* Assoc. Prof. Dr., Azerbaijan National Academy of Sciences, Tourism and Management University (Baku, Azerbaijan); e-mail: Dr_naile@yahoo.com.

Ahmet Baytursınoğlu'na Göre Fonoloji

Nazyken Yegizbayeva *

Anar Aşırova **

Öz: Makalede, Ahmed Baytursınoğlu'nun Kazak dilindeki seslerin sınıflandırılma yolları ile seslerin birleşimi, ilişkileri ve tipleri hakkında bilimsel-teorik görüşleri ele alınmıştır. Bilim adamı, Kazak dilinin sesleri'nin doğasını kendi görüşüyle anlatarak, onların fonolojik işlevlerini açıklayıp ayırt etmiştir. Kazak dilinin orijinal seslerini netleştirerek, giriş seslerinden farklılıklarını belirleyerek, ahenkli ve tutarlı kelime oluşumlarının ünsüz yasasına dayandığını derinden tahmin etmiştir. Ahmed Baytursınoğlu'nun modern Kazak dili seslerin doğasına bağlı yapan yeni sonuçları, onların şimdiki Kazak fonetiğindeki seslerin işlevini açıklama temeli haline geldiği hakkında farklı yönde ele alınmıştır. Bilim adamın, "yüksek sesli kelimedeki bütün sesler kalın, hafif bir kelimedeki bütün sesler ince olarak" şeklindeki sonucunun anlamı yaklaşık bir asır sonra Kazak bilim adamlarının görüşü ile bağlantıları, yani, Kazak kelimesi dört ünsüz yasasına göre harfli melodilerle seslenip, oradaki seslerin o yasal sistemi boyunca bağlanacağını hakkında söz edilir. Ahmed Baytursınoğlu'nun çalışmalarında Kazak dilinin doğasından melodik bir dil olduğunu, Kazak seslerinin kelime içinde geldiğinde kulağa hoş geldiği bilgelikle kanıtlanmaktadır, makalede bu sonuçlar etrafında analiz etmektedir. Bilim adamın, kelimenin yazılışı ile seslenme arasındaki bağlanımı hakkında düşünceleri de karşılaştırarak bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazak dili, Kazak fonetiği, melodik dil, seslerin sınıflandırılması.

*Doç. Dr., Ahmed Baytursınoğlu Kazak Dilbilimi Bölümü, Filoloji Fakültesi, El Farabi-Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +7 7759057278, e-mail: nazyken.egizbayeva@gmail.com.

**Doç. Dr., Ahmed Baytursınoğlu Kazak Dilbilimi Bölümü, Filoloji Fakültesi, El Farabi-Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +7 7013143501, e-mail: anara_314@mail.ru.

Sound System in A. Baitursynuly's Cognition

Nazyken Yegizbayeva *

Anar Aşırova**

Abstract: The article examines the scientific and theoretical views of A. Baitursynuly on the ways of classification of sounds of the Kazakh language and the combination and transformation of sounds. The scientist was able to understand the nature of the sounds of the Kazakh language wholeheartedly and clearly distinguish their phonological function. He elaborated on the specific sounds of the Kazakh language, determined the specifics of its features from borrowed sounds, and deeply believed that their harmony and consonance of words are based on the law of vowel harmony. The fact that A. Baitursynuly made new conclusions about the nature of the sounds of the Kazakh language, which became the basis for determining the function of sounds in modern Kazakh phonetics, is considered in detail in this article. The essence of the scientist's statement "all sounds inside hard words are hard, all sounds inside a soft word are soft" is that almost a century later Kazakh scientists correlate with judgment, that is, according to the law of consonance, the Kazakh word sounds with four melodies, and the sounds in it are combined according to the same system of laws. In the works of A. Baitursynuly, it is proved wisely that the Kazakh language is a melodic language by its nature, that Kazakh sounds are pleasant to the ear with a smooth melody within the word, and this conclusion is analyzed in the article. The scientist's opinions on the relationship between the spelling and pronunciation of a word are also considered comparable.

Keywords: Kazakh language, Kazakh phonetics, melodic language, classification of sounds.

* Candidates of Philological Sciences, Senior teachers of the Department of Kazakh Linguistics named after A. Baitursynuly, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty Kazakhstan); Phone: +7 7759057278, e-mail: nazyken.egizbayeva@gmail.com.

** Candidates of Philological Sciences, Senior teachers of the Department of Kazakh Linguistics named after A. Baitursynuly, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty Kazakhstan); Phone: +7 7013143501, e-mail: anara_314@mail.ru.

Toplum Önünde Konuşurken Ahmet Baytursınulı Modeli'nin Önemi

Nuraisha Bekeyeva*

Öz: Kazak halkının tarihi ile hitabet tarihi birbiriyle yakın ilişki içinde gelişmektedir. Kazak halkı hitabet, söz, sanatın en iyi ve en üst düzeyine değer vermiştir.

Makalede, Kazak bilim adamı A.Baytursınov modelini etkili bir şekilde nasıl kullanacağınız aşağıda açıklanmıştır. Tabii ki, herhangi bir zamanda topluluk önünde konuşmak dikkatli bir hazırlık gerektirir. Öğrencinin bir birey olarak imajının oluşması için de önemlidir. Dinleyicinin dikkatini çekmek ve hedeflerine ulaşmak için başarı sadece yetkin bir kelime, kırmızı bir kelime değil, aynı zamanda özel bir teoriye ek olarak pratikte test edilmiş özel bir model gerektirir. Nasıl başarılır, dil ve psikolojik engeller nasıl aşılır? Bu bağlamda, Akhmet Baytursınov'un topluluk önünde konuşma modelinin bu konuda kendi yararları vardır. A.Baytursınov 1926'da, ("Şeşen Söz") Belagat Lafız bölümündeki "Edebiyata Giriş" adlı kitabında hitabetleri birkaç türe ayırdı ve ona nasıl alışılaacağını bilimsel olarak açıkladı. A.Baytursınov'un modelinin özelliği, konuşmanın nihai hedefine ulaşabilmesidir.

Bu model, KIMEP Üniversitesi Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi'nde "Toplulukta Konuşma" kursunda yürütülen uygulamalı eğitimin sonuçlarına dayanmaktadır.

A.Baytursınov, hitabet sanatını dünya retoriği ile yakından ilişkilendirerek, Kazak edebiyat eleştirisinde Kazak hitabetini "Edebiyata Giriş" kitabıyla teorik olarak doğrulayan ilk bilim adamıdır. Bu nedenle, bu model dünya standartlarında bir model olarak kabul edilir.

Anahtar Kelimeler: A. Baytursınov'un modeli, hitabet, konuşma modeli, söz sanatı.

* Öğr. Üyesi, KIMEP Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: 8 701 357 83 43, e-mail: nuraisha@kimep.kz.

The Importance of Akhmet Baitursynuly's Model in Public Speaking

Nuraisha Bekeyeva*

Abstract: The history of the Kazakh people and the history of oratory are closely intertwined and develop in connection. The Kazakh people highly appreciated eloquence, the word and put them on the highest level of art.

The article describes how to use the model of public speaking effectively by Kazakh scientist A. Baitursynov. Of course, it is important to prepare thoroughly for public speaking at any time. This is crucial for the formation of the student's image as an independent person. In order to attract the attention of the audience, achieve desired goal and success not only competent speech but also, in addition to a special theory, a special proven model in practice is required. How to gain it, how to eliminate language and psychological obstacles? In this context, the proposed model of public speaking by Akhmet Baitursynov has its own benefits. In 1926, in the book «Literature Introductory», in the chapter «Oratorical word» A. Baitursynov divided oratorical words into several types, scientifically researching methods of getting used to them. A distinctive feature of A. Baitursynov's model is the ability to convey the ultimate goal of the speech.

This model is presented based on the results of practical exercises conducted on the course «Public speaking in Kazakh» at the College of Humanities and Education of KIMEP University.

A. Baitursynov is a scientist who theoretically substantiated Kazakh oratory in Kazakh literary studies in a «Literature Introductory» book for the first time, closely linking Kazakh oratory with world rhetoric. Therefore, this model is a model that can be presented at the global level.

Keywords: A. Baytursinov's model, rhetoric, speech model, rhetoric.

* Senior Lecturer, KIMEP University (Almaty, Kazakhstan); Phone: 8 701 357 83 43, e-mail: nuraisha@kimep.kz.

20. Yüzyılın İkinci Yarısında Kazakistan'da Türk Biliminin Durumu

Nuriya Tomanova*

Öz: Bu makale, ünlü Türkolog, Uluslararası Türkologlar Komitesi'nin üyesi, Filoloji Doktoru, Profesör Markhabat Tomanov oğlu TOMANOV'un anısına ve bilimsel faaliyetlerine ithaf edilmiştir. Bilimsel topluluk, Markhabat TOMANOV'u Türk Dillerinin karşılaştırmalı dilbilgisi, Kazak Dilinin tarihsel dilbilgisi ve Kazak Dilinin üslupbilim gelişimi alanındaki en büyük uzman olarak tanımaktadır. Markhabat TOMANOV, hayatının sonuna kadar karşılaştırmalı tarihsel dilbiliminin destekçisi olmaya devam etmiştir. Bilimsel çalışmalarının sonucu olarak, Kıpçak yazı dilinin anıtlarında kaydedilmemiş bir dizi dilsel gerçekliğin yeniden yapılandırılması olmuştur. Genel teorik çalışmalarında, dilin artzamanlı ve eşzamanlı durumlarının kapsamlı bir incelemesi konusuna sürekli olarak dikkat etmiş, haklı olarak da, eşzamanlı dil öğrenimi sonuçlarının kullanımının, dil sistemleri tarihinin oluşturulmasında önemli bir etkisi olduğuna inanmıştır. Yazar, karşılaştırmalı tarihsel yöntemi kullanarak günümüzdeki Kazak Dilinde geçmişin gerçeklerini ortaya çıkarmış, bu gerçeklerin eski anıtların dili ve ilgili Türk Dilleri ile ilişkisini kurmuştur. Eski ve modern dillerin, edebi dil ve lehçelerin gerçeklerini karşılaştırarak bu dillerin geçirdiği değişimler ve modern dillerdeki yeniliklerin sebeplerini tespit etmiştir. M. TOMANOV'un bilimsel araştırmalarının merkezinde, dilin belirli fonetik, morfolojik, üslup birimlerinin kaynak, oluşum, gelişim ve değişim özelliklerinin aydınlatılması yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı tarihsel dilbilimi.Kazak Dili, tarihsel dilbilgisi, Türk Dilleri.

* Prof. Dr., El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: 700 725 6008, e-mail: nuriatomanova@gmail.com.

To the Question of the State of Turkic Science in Kazakhstan in the Second Half of the 20th Century

Nuriya M.Tomanova*

Abstract: This article is devoted to the memory and scientific activities of the famous Turkologist, member of the International Committee of Turkologists, Doctor of Philology, Professor Markhabat Tomanovich Tomanov. The general scientific community knows Markhabat Tomanov as the largest specialist in the field of comparative grammar of the Turkic languages, historical grammar of the Kazakh language, and stylistic development of the Kazakh language. Markhabat Tomanov until the end of his days remained a supporter of comparative historical linguistics. The result of his numerous scientific studies was the reconstruction of a number of linguistic facts that were not recorded in the monuments of the Kypchak writing. In his general theoretical works, he constantly pays attention to the issue of a comprehensive study of the diachronic and synchronic states of the language, rightly believing that the use of the results of synchronous language learning plays a paramount role in creating the history of language systems. Using the comparative historical method, the author revealed the facts of the past in the modern state of the Kazakh language, established the relationship of these facts to the language of ancient monuments and related Turkic languages. By comparing the facts of ancient and modern languages, the literary language and dialects, the changes that these languages have undergone, and the reasons for innovations in modern languages, have been established. At the center of M. Tomanov's scientific research is the elucidation of the features of the origin, formation, development and change of specific phonetic, morphological, stylistic units of the language.

Keywords: Comparative historical linguistics, historical grammar, Kazakh language, Turkic languages.

* Prof. Dr., Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); Phone: +77007256008, e-mail: nuriatomanova@gmail.com.

Bulgaristan Türkleri Kültürü Temelinde Filozof El-Farabi'nin Unsurları

Nurten Remzi*

Öz: Filozof Al-Farabi, yaşadığı Türk ve Müslüman toplumun düşünce, inanç ve kültür değerlerin verdiği örneklerle, kendi felsefesini ortaya koyup dünya felsefesine büyük katkılarda bulunmaktadır. Bundan dolayı, UNESCO amaç ve çalışmaları sayesinde, onun değeri, günümüzde, geniş bir çapta, dünyada tanıtılmaktadır.

Al-Farabi, fiziki varlığı ve manevi varlığı birleştirmeye çalışmıştır. Bundan dolayı, felsefe dünyasında metafizik determinizmde büyük düşünür olarak bilinmektedir.

Türk filozof Farabi, din ve felsefe ilişkisi konusu üzerinde durmaktadır. Tabiat, insan ve ahlak ile ilgili, ilk defa felsefe ile İslam dini arasında uzlaşma konusunu ortaya koymaktadır.

İslam, büyük Türk düşünürü Farabi felsefesinde, insanın mutlu olması için çalışmaktadır.

Al-Farabi çalışmalarıyla ilimler konusuna değinmektedir. Teorik ilimleri mantık, tabiat ve metafizik olarak, pratik ilimleri ise, ahlak ve siyaset olarak ayırmaktadır. Matematik, kimya, astronomi, tıp, fizik, metafizik, dil, mantık ve müziği eklemektedir. Bunların kaynakları, bilgidir. His yoluyla, yetersiz olan duyu ve duygu neticesinde ve gereken akıl gücüyle oluşan, dengeli davranış, gözlem ve pratik aracılığı ile insanların edindiği bilgidir.

Al-Farabi, ruh göçünü ve astrolojiyi kabul etmez.

Ayrıca dil ve mantık arasında olan ilişki konusuna da değinmektedir. Dilbilgisi doğru konuşmayı, mantık ise doğru düşünmeyi öğretir.

A-Farabi'ye göre, mantık, gerçek ve doğru bilgiye insanı ulaştıran en doğru yoldur. İnsan, bilgiye ulaşması için yardımcıdır. İnsanı yanlıştan ayırmaktadır.

Al-Farabi'nin müzik alanında çalışmaları ile ilgili de bazı özellikleri görülmektedir. Müzik alanında da çalışmaları çoktur. Bazı kaynaklara göre, onun felsefesini ve düşüncelerini anlatan toplam 200 civarında eser vardır. Onların arasında müzik dünyasında önemli yer alanların sayısı da az değildir.

Al-Filozof Farabi'nin düşünce ve felsefesine dayanan unsurlar, dünyanın birçok yerinde görülmektedir. Balkanların bir parçası olan bugünkü Bulgaristan'da oturan Türk kültüründe Al-Farabi'nin kültür, müzik ve İslam felsefi unsurları var olmaktadır. Geçmişte ve günümüzde Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin müzik temelinde özelliklerine de yansımaları bulunmaktadır. Bununla ilgili birçok örnekler verilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, El-Farabi, filozof, kültür, müzik, İslam felsefesi.

* Şumnu Kültür Evi Başkanı; Bulgaristan.

Elements of the Philosopher Al-Farabi on the Basis of the Bulgarian Turks

Nurten Remzi*

Abstract: Philosopher Al-Farabi makes his own philosophy and contributes greatly to the world philosophy by giving examples of the thought, belief and cultural values of the Turkish and Muslim community in which he lives. Therefore, thanks to UNESCO's goals and studies, its value is being promoted to a large extent in the world today.

Al-Farabi tried to combine the physical being and the spiritual being. Therefore, he is known as a great thinker in metaphysical determinism in the world of philosophy.

The Turkish philosopher Farabi focuses on the relationship between religion and philosophy. Nature presents the issue of reconciliation between philosophy and Islam for the first time regarding human and morality.

Islam works to make people happy in the philosophy of the great Turkish philosopher Farabi.

Al-Farabi deals with the subject of science with his works. It divides theoretical sciences as logic, nature and metaphysics, and practical sciences as moral and politics. It adds mathematics, chemistry, astronomy, medicine, physics, metaphysics, language, logic and music. Their sources are information. It is the information that people obtain through balanced behavior, observation and practice through sensation, sensation and emotion, and with the necessary mental power.

Al-Farabi does not accept spiritual migration and astrology.

It also touches on the relationship between language and logic. Grammar teaches to speak correctly and logic teaches to think correctly.

According to A-Farabi, logic is the most easterly way to bring people to real and true information. Human is an assistant for accessing information. It separates man from false.

There are some features of Al-Farabi regarding his work in the field of music. He also has many studies in the field of music. According to some sources, there are around 200 works describing his philosophy and thoughts. Among them, the number of people who play an important role in the music world is not low.

Elements based on Al-Philosopher Farabi's thought and philosophy are seen in many parts of the world. In Turkish culture, which is a part of the Balkans, living in Bulgaria, Al-Farabi has culture, music and Islamic philosophical elements. The Turks living in the territory of Bulgaria in the past and today have reflections on their characteristics on the basis of music. Many examples can be given.

Keywords: Al-Farabi, Bulgaria, philosopher, culture, music, Islamic philosophy.

* Shumen Culture House Manager; Bulgaria.

“Moldova Cumhuriyeti’nin Gagauziya Özerk Bölgesi’nde Gagauz Türkçesinin Gelişmesi ve Türk Lehçeleri Çevirimleri”

Olga Radova*

Öz: Gagauzlar – evvelki Gökoğuz Türklerinin torunları, bugün Moldova Cumhuriyeti’nin güneyinde ve komşu, Ukrayna Devletinin Odessa oblastinde/velayetlerinde toplu yaşıyorlar. Ortaçağaçaçlarda Gagauzlar ve onların dedeleri Avrasya’da,– Altay, Anadolu, Dobruca, Bucak, Makedoniya, Orta Volga (İdil), Özi (Üzi) kırılarında, Kafkaz’da, Kırım’da ve diğer tarihi topraklarda yaşıyorlardı.

Gagauz/Gökoğuz Türklerinin Orkun ve Runk yazıtları, eski yazılardır. Bugünkü Gagauzlar, bir halk olarak, Güney-Doğu Avrupa’da oluştu ve onlar kendi soy köklerine çeşitli Türk boylarını içermişler, ama Gagauzların etnik temelinde Gökoğuz/Oğuz Türkleri bulunuyor. Benim temel/fundamental bilimsel araştırmalarım gösterdiler ki, bugünkü Gagauz Türklerinin Ataları - Gökoğuz Türkleri Balkanlar’da ve tüm Güney-Doğu Avrupa’da M.Ö. 7-6 asırlarda ve daha evvel bu topraklarda yerleşmişler, demek 2500-3000 seneden çok önce bu topraklarda yaşıyorlar ve bu bölgenin yerli/avtohton insanları olduklarını kendi bilimsel araştırmalarımın neticelerinde kanıtıyorum.

Gagauz Dili Balkanlar’da ve tüm Güney-Doğu Avrupa’da en eski ve özel bir Türk Dilidir, onu bu bölgeye daha M.Ö. Gagauz Türklerin ataları - Gökoğuz Türkleri veya İskit Türkleri getirmişler. Olga Radova (Karanastas)’ın temel/fundamental bilimsel araştırmaları gösterdiklerine göre, Gökoğuzlar ve İskitler aynı bir Türk soyundan olan Millet olduğu ortaya çıkıyor. Oğuz Türklerinin Güney-Doğu Avrupa’ya ikinci büyük göçetmesi XI. yüzyılda tekrarlanmıştı.

19 Ağustos 1990 yılında Gagauz/Gökoğuz Türkleri bağımsız Gagauz Cumhuriyeti’ni kurdular, o, de-fakto, 5 yıl ayakta kaldı.

* Dr., (Kişinev / Moldova); Telefon: 05538621334, e-mail: radova.58@mail.ru.

23 Aralık 1994 yılında, bağımsız Gagauz Cumhuriyeti'nin yerine, Moldova Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi temellendi, burada üç resmi dil kullanılıyor – Gagauz Türkçe dili, Moldovanca (Romence), Rusça. 1995 yılından itibaren Gagauz Türkçe dilinin alfabesi, latin harfleriyle kabul edildi. Ama 30 Temmuz 1957 yılında Kirill alfabesi üzerinden Gagauz yazılı dili kabul edilmişti. Gagauziya'da, Gagauz Türkçe dilinde okullarda, Komrat Devlet Üniversitesi'nde, Gagauziya Bilim-Araştırma Merkezi'nde öğretiliyor.

Gagauz şairleri ve yazarlar – Dioniz Tanasoglu, Nikolay Baboglu, Stepan Kuroglu, Stepan Bulgar, Olga Radova (Karanastas), Pört Çebotar, Todur Zanet, Konstantin Vesilioglu, Mina Kösyä ve Gagauz yazarların da eserleri başka Türk dillerine/lehçelerine ve Rusçaya tecüme edildi.

Gagauz şairi ve yazarı, Gagauz halkın tarihi bilim ve kültür mirası araştırmacısı, etnolog, türkolog, Bulgaristan Bilim ve Sanat Akademisi'nin Asil Akademiği, Tarih Bilimleri Doktoru Olga Radova (Karanastas), anılmış Kazakistan şairi ve düşünürü Abay Kunanbayulı'nın “Kara sözder” / Abay Құнанбайұлы. Қара сөздер, Gagauz Türkçesine tercüme etti ve Gagauzça/Gagauz Türkçesinde eserin adı “Akıllı/Nasaatlı sözlär”.

Anahtar Kelimeler: Gagauz Türkleri, Gagauz dili, Moldova Cumhuriyeti, Türk lehçeleri.

РАЗВИТИЕ ГАГАУЗСКОГО ЯЗЫКА В АТО ГАГАУЗИЯ (ГАГАУЗ ЕРИ) РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И ПЕРЕВОДЫ ИЗ РОДСТВЕННЫХ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ

Ольга Радова*

Аннотация: Гагаузы – потомки древних тюрков-гёкогузов, в современньй период компактно приживают на юге Республики Молдова, в Автономно-территориальном образовании Гагаузия (Гагауз Ери) и в соседнем государстве, в Одесской области Украины. В средневековый период гагаузы и их предки были расселены Евразии, в исторических территориях - Алтай, Анатолия, Добруджа, Буджак, Македония, Фракия, Средняя Волга (Идиль), в степях Ози (Узи), на Кавказе, в Крыму и других регионах.

Древние письмена тюрков-гагаузов или гёкогузов - это Орхонские письмена и древнетюркские рунические надписи. Современные гагаузы, как этнос, образовались на территории Юго-Восточной Европы, в их этнические корни входят разные тюркские компоненты, основное ядро которых составляют гёкогузы/огузы. Мои фундаментальные научные исследования показали, что древние предки современных гагаузов - гёкогузы расселились на территории Юго-Восточной Европы, в том числе и на Балканах, до нашей эры (7-6 века до нашей эры и в более ранние периоды), они проживают на этой территории более 2500-3000 лет и являются местным, автохтонным населением этого региона.

Гагаузский язык является самым древним и особым тюркским языком Балканского полуострова и всей Юго-Восточной Европы, который в этот регион привнесли, ещё до нашей эры, их древние предки гёкогузы или скифы. Фундаментальные научные исследования Ольги Радовой (Каранастас) показали, что гёкогузы и скифы – это один и тот же тюркский народ, который является одним из древних предков современных гагаузов. Вторая волна расселения огузов на территории Юго-Восточной Европы относится к XI веку нашей эры.

19 августа 1990 года тюрки-гагаузы/гёкогузы образовали независимую Гагаузскую Республику, которая, де-факто, просуществовала 5 лет.

23 декабря 1994 года, вместо независимой Гагаузской Республики, была образована АТО Гагаузия (Гагауз Ери) в составе Республики Молдова, где официально существуют и действуют три

* Член-Корр., Док-р истор. Наук.

языка – гагаузский, молдавский (румынский), русский. Начиная с 1995 года, в Молдове, алфавит гагаузского языка стал базироваться на латинскую графику, но в 1957 году, 30 июля был принят гагаузский алфавит и письменный литературный язык на базе кириллицы. В Гагаузии, гагаузскому языку обучают в школах, в Комратском Государственном Университете и Научно-Исследовательском Центре Гагаузии. Произведения русских авторов, а также братских тюркских народов переведены на гагаузский язык, поэтами и писателями – Дионис Танасогло, Николай Бабогло, Степан Курогло, Степан Булгар, Ольга Радова (Каранастас), Петр Чеботарь, Тодур Занет, Костантин Василиогло, Мина Кёся, а также произведения гагаузских авторов переведены на другие тюркские языки и на русский язык.

Гагаузская поэтесса и писательница, учёный-исследователь в области истории, этнологии, культурного наследия гагаузского народа, тюрколог, действительный член-корреспондент Болгарской Академии Наук и Искусств, доктор исторических наук Ольга Радова (Каранастас) перевела труд известного казахского поэта и мыслителя Абая Кунабайулы «Кара создер» / Abay Kұnanбайұлы. Қара сөзлер («Слова назидания») на гагаузский язык, который на гагаузском языке звучит «Акылы/Насаатлы сёзляр» /«Akıllı/Nasaatlı sözlär».

Төп төшенчэлэр: Гагауз төрекләре, Гагауз теле, Молдова Республикасы, Төрөк диалектлары.

İlk Kazak Dilbilimcisi Ahmet Baytursınlı

Omar Bazarkul *

Öz: Kazak halkının büyük ve muhteşem oğlu, ansiklopedik bilginin sahibi Ahmet BAYTURSINOĞLU'nun 150.yıl dönümü UNESCO çerçevesinde kutlanıyor. Her şeyden önce, Kazakistan'da ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yaygın olarak kutlanmaktadır. Bunlardan biri Türkiye'de İstanbul Üniversitesi'nde düzenlenen Ahmet BAYTURSINOĞLU'na ithafen V. Uluslararası Sempozyum'un kardeş ülkelerin dostluğunu göstermektedir.

Makalede milletin hocası Ahmet BAYTURSINOĞLU, İbray, Çokan, Abay gibi ağabeylerinin eğitime yönelik yolunu izlediği, bütün bilinçli hayatını halkına, parlak geleceğine, dilinin ve kültürünün zenginliğine, millet olarak korunmasına adanmış ve bu yolda acı hayat yaşadığı söylenir.

Ahmet BAYTURSINOĞLU, "Ders Kitabı", "Alfabe", "Okuryazarlık", "Dil", "Til Jumsar", "Bayanşı", "Edebiyata Giriş" gibi ders kitapları, birçok araştırma makalesi, şiir örnekleri yayınladı. Büyük bilim adamının ilk ders kitabı, okuma ve yazmayı öğretmek için "Eğitim Aracı" ders kitabında ve daha sonra "Alfabe" ile desteklenen yeni bir versiyonda yazarın Kazak alfabesini oluşturmaya çalıştığını, birçok Türk halkının kullandığı Arap harflerini Kazak ses sistemine uyarladığını, Kazak orijinal grafiklerinin ve "doğrudan yazının" temellerini attığını belirtiyor.

Büyük bilim adamının 1914 yılında yayınlanan harika eseri "Dil, Bir Alettir", Kazak dilbiliminin, sesbilgisinin, sözlükbiliminin ve deyiminin, sözcük oluşumunun ve biçimbiliminin ve söz diziminin tüm dallarının temeli, kaynağıdır. "Dil, Bir Alettir" eserinde Kazak dilinin gramerinin temelini analiz ederek, Kazak nesirini ve retorikini birleştirerek, anadilimizden bir bilim dili oluşturarak, Kazak doğasına uygun olarak ana terimlerimizin oluşumunu incelemiştir.

Anahtar sözcükler: Acılı hayat, ansiklopedik bilgi, çekişmeli, doğrudan yazı, eğitim, Kazak dilbilimi.

* Doç. Dr., Filolojik Bilimler, Güney Kazakistan Devlet Pedagoji Üniversitesi (Çimkent, Kazakistan); e-mail: bom_48@mail.ru, Telefon: +77015531354.

The First Kazakh Linguist: A. Baitursynuly

Omar Bazarkul *

Abstract: The 150th anniversary of Ahmet Baitursynov, the great son of the Kazakh people, the owner of encyclopedic knowledge, is celebrated at UNESCO. First of all, it is widely celebrated in Kazakhstan, as well as in several countries around the world. One of them is the fact that the V International Symposium dedicated to Ahmet Baitursynov, which is being held at the Istanbul University in Turkey, shows the friendship of the fraternal countries.

The article tells that Ahmet Baitursynov, a teacher of the nation, followed the path of his brothers Ibrai, Chokan and Abay, aimed at education, dedicated his life to his people, its bright future, the development of language and culture, the preservation of the nation.

Ahmet Baitursynov published such textbooks as "Textbook", "Alphabet", "Literacy", "Language", "Til Zhumsar", "Bayanshy", "Introduction to Literature", many research articles, examples of poems. The first textbook of the great scientist, in the textbook "Alphabet" for teaching reading and writing, and later in a new version, supplemented by "Alip-bi", the author tried to form the doctrine of Kazakh writing, adapting the Arabic alphabet used by many Turkic peoples to the Kazakh sound system. It is said that he created the "direct writing", laying the foundation for the original graphics.

The scientist's great work, "Language is a tool", which was published in 1914, is the basis, source, foundation of all branches of Kazakh linguistics, phonetics, lexicology and phraseology, word formation and morphology and syntax. "Til-Kuralda" analyzes the formation of the grammar of the Kazakh language, the creation of the language of science from our native language, the formation of our native terms in accordance with the Kazakh nature, combining Kazakh prose and rhetoric.

Keywords: author of encyclopedic knowledge, direct writing, contentious, painful life, education, Kazakh Linguistics.

* Assoc. Prof. Dr., Candidate of Philological Sciences, South Kazakhstan State Pedagogical University, (Shymkent, Kazakhstan); e-mail: bom_48@mail.ru, Phone: +77015531354.

Ahmet Baytursınoğlu'nun Bilimsel Teorik Olguları

Ravşangül Avakova *

Öz: Sizlerle Kazak edebiyatının ünlü simalarından biri Ahmet Baytursınoğlu'nun anma toplantısında bulduğum için memnuniyet duyduğumu belirtmek isterim. Büyük projeleri planlayıp gün geçtikçe gelişmekte olan Kazakistanlılar için bugünkü toplantının ayrı bir yeri olduğunu bilirim. Tüm milletin ilmi çalışmalarına yön veren akademik bilincin temelini oluşturan Baytursınoğlu kimliğini tanımak ve tanıtmak evlatlarının borcudur.

Sözüme Mırzatay Joldasbekov'un bu ifadeleriyle başlamak istiyorum; “Tanrının da, kaderin de çok merhametini göremeyen, uzağa da yakına da aynı davranan, aynı şekilde kucaklarını açan, istediği şeyden istediğini bulamayan halkımız, elin yükünü çekinmeden taşıyabilen, zorluklara dayanabilen böylesi bir şahsiyetlere hiçbir vakit muhtaç kalmamıştır.” sözleri günümüzde Ahmet Baytursınoğlu için söylense de Ahmet büyüğümüz hayatta olsaydı bugünkü nesle bakarak yaptıkları bu konferanstaki sunumları ve bilimsel başarılarını görerek “Şükür, şimdi de muhtaç kalmamış, böylesi aydın insanlarımız, vatanımızın evlatları ve önderleri iyi günü kara günü birlikte atlatıp hala safımızdadır ve bu geleneği devam ettirmektedir” diyerek akademik üstadımız Mırzatay ağabeyimizin bu dileklerine katılırdı.

İnsanlık tarihindeki zor ve karmaşık dönemler, böylesi şahsiyetleri dünyaya getirir. Zor zamanlar, güçlü kahramanları tarih sahnesine çıkarır. Ahmet Baytursınoğlu kişiliği ve yaptıkları faaliyetleri, ilmi çalışmaları, bıraktığı yaratıcılık mirası gibi işlerinden dolayı tüm Türk Dünyası bir olup övülmeye değer bir insan.

30 senede Ahmet Baytursınoğlu hakkında araştırmalar, lisans, yüksek lisan ve doktora düzeylerinde tezler yapılmış; hakkında özgün çalışmaların olduğu görülse de böylesi bir şahsiyetin olağanüstü ulusal kimliğinin ve görünümünün hala birçok çalışmanın temeli olacağını umuyorum. Ahmet Baytursınoğlu, Kazak dilbilimi ve filolojisinin kurucusudur. Tüm dünya olarak, 1911 yılında ilk yayımlanan “Kazak Dili” ders kitabının yazarı, Türkolog, çevirmen, Arap alfabesinin Kazakçaya uyarlanmış halini ortaya koyan, besteci, Alaşorda Hükümeti'nin üyesi, Kazak Aydını A. Baytursınoğlu'nun 150. yıl dönümü için bir araya toplanmış bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Alaşorda, Arap alfabesi (töte jazuw), ilmi önder, dil bilimi, Türkoloji.

* Prof. Dr., Türkoloji ve Dil Teorisi Bölümü Başkanı, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +77772240497, e-mail: r.avakova@mail.ru.

Scientific and Theoretical Phenomenones of Ahmet Baitursynovich

Ravşangül Avakova *

Abstract: I am glad to meet you at a meeting in honor of one of the great giants of Alash, the unique Akhmet Baitursynov!

I believe that today's event has a special place for the Kazakhstani scientific escalator, which is planning big projects and growing day by day. It is the task of a generation to recognize the personality of Baitursynov, who laid the foundation for the science of an entire nation and laid the foundation of academic consciousness.

I would like to begin with the following words of Myrztatay Zholdasbekov; Ahmet Baitursynov said: "Our people, who have never seen the mercy of God and destiny, have never been able to find the same attitude to the near and far, have never been able to carry the burden of the country." If our brother Ahmet is alive, looking at today's generation, looking at their presentations and scientific achievements at the current scientific conference, he said: He joins us and joins us in the end, - said our academician Myrztatay.

Complex periods in human history give rise to complex personalities. Tough times bring strong heroes to the stage of history. Akhmet Baitursynov's personality and activity, his way of scientific research, his creative heritage are worthy of praise in the whole Turkic world.

I believe that after 30 years of research on Ahmet, the defense of scientific dissertations and the writing of monographs, his phenomenal national identity and appearance will still be the basis for much research. Ahmet Baitursynov was the founder of Kazakh linguistics and philology, the author of the first textbook of the Kazakh language published in 1911, turkologist, translator, the founder of the national script, composer, singer, member of the Alash Orada government. We are gathered for the 150th anniversary of the publicist, publisher, country, people, state, world.

Keywords: Alashorda, direct writing, reform, scientific phenomenon, linguistics, Turkology.

* Doctor of Philological Sciences, Professor Turkic Studies And Language Theory Head Of The Department, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); Phone: +77772240497, e-mail: r_avakova@mail.ru.

A. Baitursynov'un Fiil Kipi Gruplandırmasındaki İlkeleri

S.M. İmankulova*

G. Suleeva**

Öz: Makalede türkbilimi çalışmalarda tartışma konusu olan fiilin kip kategorisi ele alınmaktadır. A. Baitursynov'un fiil kipi türlerini gruplandırma konusundaki görüşleri, bu alandaki önceki ve sonraki çalışmalarla karşılaştırılmaktadır. Benzerlikler ve farklılıklar örneklerle analiz edilmektedir.

Fiil kipi konusunda türkbilimciler ortak bir konuma gelseler de, fiil kipi kategorilerinin gruplandırılması konusunda farklı görüşlere sahiptirler. İlk Kazak dilbilgisi eserlerinde türkbilimciler tarafından cümledeki modal ve fiilin kip modalikonusunu ayırt edilmemektedir. Ve modal değerleri ifadesi açısından fiil kipi tekdüze olmaması nedeniyle, gruplandırılmasında görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Kazak dili gramerini inceleyen türkbilimci V.V. Katarinsky ve Kazak dilbiliminin kurucusu A. Baitursynov'un eserlerinde fiil kipi kategorisi tanımındaki görüş benzerlikleri örneklerle gösterilmiştir.

A. Baitursynov, başkalarına özgü olmayan fiil biçimlerinin modal nüanslarını açıkça tanıdı ve hallerin açıklığı, gerçeği, varsayımı, belirsizliği ve hatta fenomen aracılığıyla iletilen mesajın hallerini doğru bir şekilde fiil kiplerini 15 türe ayırdı. Kip türlerini fiil çatıları kategorisinde ele aldı. Günümüzdeki Kazak gramerinde kullanılmayan kip türlerini (kapalı, vurucu, kırgın, kendinden emin, güvenilir, üzgün, keskin, kızgın, olumsuz, tahmin edilebilir) sınıflandırır. Daha sonraki dilbilimciler, anlam ve görünümün yakınlığına bağlı olarak bu kip türlerini mümkün olduğunca öz bir şekilde gruplandırmaya çalıştılar. Ancak bazı dilbilimciler hala kullanılan kip sayısının sınıflandırılması konusunda hemfikir değiller. Makalenin önemle altını çizmek istediği konu, Kazak dilbilimindeki kiplerin kesin sayısı henüz belirlenmemiş olmasıdır. Bu sorunlar hala çözümünü bulmadı.

Anahtar Kelimeler: Araştırmacıların ilkeleri, gruplandırmaya ilişkin farklı görüşler, kip kategorisi, A. Baitursynov'un kip türleri.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ahmet Baitursynov Kazak Dilbilimi Bölümü, Filoloji Fakültesi, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); e-mail: isalata_69@mail.ru, Telefon: +77018333651.

** Doç. Dr., Sosyal ve Beşeri Bilimler Bölümü, Kurmangazy Kazak Milli Konservatuarı (Almatı, Kazakistan); e-mail: Suleeva71@mail.ru, Telefon: +7 707 139 43 33.

A. Baitursynuly's Principles in Verb Modal Grouping

S.M. İmankulova*

G. Suleeva**

Abstract: The article considers the category of mood of the verb, which is controversial in Turkic studies. A. Baitursynov's views on the classification of the mood types are differentiated by previous and subsequent studies. Similarities and differences are analyzed by examples.

Although Turkologists have come to a common position in the study of the mood, it is relatively clear that they had different views on the classification of the mood categories. In the works that are the beginning of Kazakh grammar, turkologists can not distinguish between the mood modality and modality of the sentence, and there are differences of opinion in the classification of the moods due to the lack of a single, unambiguous character in terms of modal meanings.

The similarities of opinion in the recognition of the category of the mood are shown by examples in the works of the turkologist V.V. Katarinsky and the founder of the Kazakh linguistics A. Baitursynov, who studied the grammar of the Kazakh language.

A. Baitursynuly clearly recognized the modal nuances of verb forms, which are not unique to others, and correctly grouped the moods of verbs into 15 types, correctly understanding the clarity, truth, conjecture, obscurity, and even the mood of the message conveyed through the phenomenon of mood. The mood types are considered within the category of verbs. Classified the types of moods that are not used in modern Kazakh grammar (closed, strike, resent, confident, unreliable, sad, resentful, sharp, angry, negative, predictable). Later scientists tried to group these types of moods as closely as possible, depending on the proximity of meaning and appearance. However, some scientists do not agree with the division of the number of mood, which is still used. The relevance of the article is that the exact number of moods in Kazakh linguistics has not yet been determined. These issues are still unresolved.

Keywords: Different views on grouping, mood category, types of moods by A. Baitursynov, positions of researchers.

* Dr. Senior Lecturer, Department of Kazakh Linguistics named after Akymet Baitursynov. Faculty of Philology, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: isalta_69@mail.ru, Phone: +7 701 833 3651.

** Assoc. Prof. Dr., Department of Social Sciences and Humanities, Kazakh National Conservatory named after Kurmangazy (Almaty, Kazakhstan); e-mail: Suleeva71@mail.ru, Phone: +7 707 139 43 33.

İssyk-Kul Uygurlarında Yazı Dilinin Özellikleri (Dastani "Nur Dastani" Örneğinde)

Seifullah Abdullaev*

Öz: Destan "Nur destani", Kırgızistan'ın Issık-Kul uygurlarının folklorunun bir eseridir. Burada, Doğu Türkistan Uygurlarının 19. yüzyılda Kazakistan ve Kırgızistan'a göç etme süreçlerini anlatıyor. Veriler Uygurca Türkçe'de yazılmıştır. Destan'da Kiril alfabesi kullanılır. Yazma, Kazakistan'ın Uygurlarının modern mektubunun kurallarına benzerdir. Bu, kelimelerin başında y / zh seslerinin (harflerin) değişmesi örneğinde görülebilir. "Nur destani'nin" şiirinde, [y] harfi kelimelerin başlangıç konumunda yazılmıştır: zhıl 'yıl' ;zhigit 'genç adam' vb. Edebi dilde ve merkezi lehçede, y harfi kelimelerin başlangıç konumunda yazılmıştır: yıl 'yıl'; yigit 'genç adam' vb. Sözdizimi, Doğu Türkistan Uygurlarının yazılı edebi dilinin dilbilgisine benzerdir.

Anahtar Kelimeler: Uygur yazımı, destan, Kiril, yazım, sözdizimi.

* Prof. Dr., K. Tynystanov Issyk-Kul Devlet Üniversitesi (Kırgızistan); Telefon: +99655422308, e-mail: abdullaev.sayfullah@gmail.com.

“Features of the Written Language of the Issyk-Kul People (in the Example of Dastani "Nur Dastani")

Seifullah Abdullaev*

Abstract: Dastan “Nur dastani” is a work of folklore of the Issyk-Kul Uighurs of Kyrgyzstan. It describes the processes of resettlement of the Uyghurs of East Turkestan to Kazakhstan and Kyrgyzstan in the XIX century. Dastan is written in the Uyghur Turkic language. In dastan, Cyrillic writing is used. The spelling is similar to the rules of modern writing of the Uyghurs of Kazakhstan. This can be seen by the example of alternating sounds (letters) y / zh at the beginning of words. In the poem “Nur Dastani” the letter [y] is written in the initial position of the words: zhil ‘year’; zhigit ‘young man’, etc. In the literary language and the central dialect, the letter y is written in the initial position of the words: yil ‘year’; yigit ‘young man’, etc. The syntax is similar to the grammar of the written literary language of the Uighurs of East Turkestan.

Keywords: Uyghur writing, dastan, Cyrillic alphabet, spelling, syntax.

* Prof. Dr., Issik-Kul State University named after K. Tynystanov (Kyrgyzstan); Phone: +996555422308, e-mail: abdullaev.sayfullah@gmail.com.

Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi Adlı Romanındaki Çocuk Karakterin Gözünden Dünya

Sena Çelik*

Öz: Cengiz Aytmatov tarafından 1970 yılında yazılan Beyaz Gemi romanı, küçük bir çocuğun gözünden hayatın acımasız ve masumiyetle harmanlanmış yönlerini anlatan kurgusal bir romandır. Romandaki kurgu, aynı zamanda Aytmatov'un hayatıyla örtüştüğü için bu romanı otobiyografik roman olarak değerlendirebiliriz. Dede-torun ekseninde gelişen olaylar trajik bir sonla biter. Romanın ana kahramanı 7-8 yaşlarında anne ve babası tarafından henüz bebekken terk edilmiş isimsiz bir çocuktur. Isık -Göl çevresinde dedesinin himayesinde yaşayan bu çocuğun tüm dünyası, dedesi Mümin'in ona anlattığı Boynuzlu Maral Ana Efsanesi ve masallar üzerine kuruludur. Yaşadığı yerde hiç arkadaşı olmadığı için kendisine yeni bir dünya kurmuş,çevresindeki her şeyi kişileştirerek onları arkadaşı yerine koymuştur. Hayal ve gerçeklik arasında gidip gelen çocuk , yaşadığı olumsuz durumlardan kaçmak ona babasını hatırlatan Beyaz Gemi ve Boynuzlu Maral Ana efsanesine sığınır.Bunlar ona özgürlüğü,kurtuluşu simgeler. Roman boyunca çocuk karakter Beyaz Gemi ve Boynuzlu Maral Ana efsanesine yüklediği anlamlarla büyüyen çocuk , romanın sonunda kurtuluş olarak gördüğü Maral Ana'nın öldürülmesiyle tüm dünyası yıkılmış ve hayatına son vermiştir.Bu son her ne kadar bir intihar olarak gözükse de onun için yeni bir başlangıçtır. Bu yazıda da çocuğun nesnelere yüklediği anlamlar ve dünya algısı üzerine durulmuş, çeşitli alıntılarla bu konu desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler Beyaz Gemi, Boynuzlu Maral Ana,Cengiz Aytmatov, çocuk.

* Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi (İstanbul, Türkiye); e-mail: senaamir34@gmail.com.

In The Novel The White Ship By Genghis Aitmatov The World Through The Eyes Of The Child Character

Sena Çelik*

Abstract: The novel *The White Ship*, written by Cengiz Aytmatov in 1970, is a fictional novel that tells about the cruel and innocently blended aspects of life through the eyes of a small child. The fiction in the novel also coincides with the life of Aytmatov, so we can consider this novel an autobiographical novel. The events that develop on the grandfather-grandson axis end in a tragic ending. The main protagonist of the novel is an unnamed boy aged 7-8 who was abandoned by his parents when he was still a baby. The whole world of this boy, who lives under the auspices of his grandfather around the Isik -Lake, is based on the Main Legend of the Horned Maral and the fairy tales told to him by his grandfather Mumin. Since he had no friends where he lived, he created a new world for himself, personified everything around him, making them his friends. The child, who goes back and forth between dream and reality, takes refuge in the legend of the White Ship and the Decked Maral, which reminds him of his father to escape from the negative situations he is experiencing. These symbolize to him freedom, salvation. Throughout the novel, the child character grows up with the meanings he places on the legend of the White Ship and the Horned Mother Maral, and at the end of the novel, his entire world was destroyed and his life ended with the murder of Mother Maral, whom he saw as salvation. Although this ending may seem like a suicide, it is a new beginning for him. In this article, the meanings and world perception that the child places on objects were emphasized and this topic was supported with various quotations.

Keywords: Cengiz Aytmatov, *The White Ship*, Mother of the Horned Maral, The Boy.

* Modern Turkic Dialects and Literature, Istanbul University (Istanbul, Turkey); e-mail: senaamir34@gmail.com.

Ahmet Baytursınulı'nın Yöntemsel Çalışmaları ile Modern Eğitim Kaidelerinin Birlikteliği

Serikbayeva G.*

Öz: Bu makalede Kazak milletinin manevi lideri A.Baytursunov'un pedogojik bakış açısı ile Kazak Dili'nin öğretim yöntemine katkısı hakkında anlatılmıştır. A.Baytursunoğlu'nun Kazak Dili eğitimi, öğretimi, gelişme açısındanki yöntemsel çalışmalarına ve pedogojik yönlerine analiz yapılmıştır. Yazma ve harf tanıma meselelerine katkısı ele alınmaktadır. Binaenalyh, A.Baytursunoğlu'nun yöntem dalındaki çalışmalarının önemi ve günümüzde de geçerliliği, kullanılması onun yöntem dalındaki çalışmalarının bugünkü öğretim yöntemleriyle yeni teknolojinin birçoğu ile eşdeğer olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda A.Baytursunoğlu'nun yöntemsel mirasını yeniden ele alarak “Bilişsel Eğitim Teknolojisi” diye adlandırmayı sunuyoruz. Alimin kullandığı “Eğitsel Alıştırma”, “Eleştirir”. “Oynayın! Düşünün!””. “Gördüğünü Yazmak” (Uğraş, emek), “Rasyonelleştirme” (Uğraş, emek) v.s başlıklarıyla verilen ödevler öğrencinin bakış açısını geliştirir. Alim, yöntemci kullanan hikâye, soru- cevap, özel çalışma, verilecek eğitim kaynağının seviyesine uygun anlatma, mukayese etme, oyun yöntemleri v.b değerini kaybetmeyerek devam etmektedir. Millî kültür ile eğitim öğretime, edebiyat ile dil eğitimine katkıda bulunan ilk millet aydını A.Baytursunoğlu'nun yöntemsel çalışmaları ile pedogojik mirası kendi aktüelliği ile önem taşımaktadır.

Kazak Dili'ne şefkât göstererek millet olarak gelişme yolunda büyük emek sarfeden ve günümüz yenilikçi teknolojilerinin gelişme çağında da yöntemsel çalışmalarının aktüelliği büyük önem kazanmaktadır. Demokratik Devlet kurma yolunda Kazak milletini düşünen Alaş Ordu aydınıdır. Abay, Şokan, Ibray babalarımızın izini devam ettirmekte dil eğitimi dalında yenilikçi olmaktadır. Eğitim, öğretime getirdiği katkılar sayesinde ülkemiz önde gelen devletler arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil eğitimi, eğitim, Kazak dili, pedagoji.

* Dr., Pedagoji İlimleri, Almatı Teknoloji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); Telefon: +77013570437, e-mail: gulshat.serikbaeva@inbox.ru.

The Coexistence of Ahmet Baitursynuly's Methodical Studies and Modern Educational Principles

Serikbayeva G.*

Abstract: There are described the spiritual leader of the Kazakh people A. Baitursynov's pedagogical views and contribution to the methodology of teaching the Kazakh language in this article. Also, A. Baitursynov's contribution to the teaching and writing of the Kazakh language is analyzed. Analyzing the work of A. Baitursynov in the field of methodology, it is said that his methods are intertwined with some of the new technologies currently in use. We propose to call it Used by the scientist "Practice", "Test", "Play! Think! ", "Write what you get (fun-work) ", "Reason (fun-work) ", etc. The tasks given in the headings were aimed at improving the child's cognition. Conversation, question-answer, independent work, interpretation, comparison, game methods, etc., used by the scientist-methodologist in accordance with the level of knowledge it finds its continuation without losing its value. The methodological works and pedagogical heritage of the national intellectual Akhmet Baitursynov, who was one of the first to contribute to the development of national culture and education, literature and linguistics, are distinguished by their relevance. The vitality of his work in the field of methodology is especially noticeable in the development of modern innovative technologies, working tirelessly for the formation of the Kazakh language as a compassionate nation. Abai, Chokan, Ibray, following in the footsteps of our ancestors, introduced innovations in the field of linguistics. Thanks to the changes in education, our country is one of the leading.

Keywords: Language education, education, Kazakh language, pedagogy.

* Dr., Pedagogical Sciences, Almaty University of Technology (Almaty, Kazakhstan); Phone: +77013570437, e-mail: gulshat.serikbaeva@inbox.ru.

Dilbilimci: A. Baytursınu

Şaigul Ramazanova*
Aynur Tambayeva**

Öz: Makalede, Halk hocası olarak görülen Ahmed Baytursınoğlu'nun Kazak dilbilimine etkileyen çalışmaları hakkında ayrıntılı olarak incelenmektedir. Liderin ulusal bilim olarak dilin sesi ve kelimelerin doğru kullanımı, kaderi ve konuşma özgürlüğü konusundaki sözlerine dayanarak günümüzdeki fikirler söz edilir. Kazak dilinin oluşumu ve incelenme çalışmaları değinilip, değerlendirilmektedir.

"Ders Kitabı", "Dil Rehberi", "Edebiyat Tanıtıcı" kitaplarının önemi ve değeri analiz edilip, büyük yazarın estetik ile felsefi bilgisini ve edebi potansiyelini, sivil görüşleri ile kritik yeteneklerin tamamen yansıtan araştırma eserleri dikkat çekmektedir. Bu eserlerde bilim adamının genel konuşma sanatı, dilin saflığı ve doğruluğu, açıklığı ile tipatığı, özgürlük ve eşitlik konusundaki düşüncelerine özel bir önem vererek analiz verilir. Onunla birlikte, makalede ayrıca, Ahmed Baytursınoğlu'nun görüşleri ile Kazak dilinin günümüzdeki sorunları karşılaştırılmaktadır. Ahmed Baytursınoğlu'nun o dönemde belirttiği anadilimizin karşı karşıya olduğu görev ve hedeflerin olanakları, önceden yapılan tahminlerle paralel olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni, Kazak dilbilimin atası tarafından bahsedilen anadilimizin birikmiş sorunlarının bugün hala güncel ve önemlidir. Bu yüzden henüz gündem düzenden düşmemiştir, tam olarak çözüm bulunmamıştır. Makalede onunla birlikte Ahmed Baytursınoğlu'nun gündeme getirdiği konuları mevcut durumla karşılaştırılmakta, ayrıntılı olarak incelenmekte ve gerçek hayattan örneklerle tarif edilmektedir.

"Dilini kaybeden millet kendisini kaybedeceğini" söz eden halk hocası, o dönemde kendi uyarısında bulunmuş ve bunu bilimsel olarak kanıtlamıştır. Makalede, büyük bilim adamının bu kadar parlak bir fikrini ve onun ulus için çalışmasını, genç neslin dil ve ülke ile millet için yaptığı çalışmalar yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: A. Baytursınu, ders dili, dil rehberi, Kazak dili.

* Doç. Dr., Ahmed Baytursınoğlu adını taşıyan Kazak Dilbilimi Bölümü, Filoloji Fakültesi, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); e-mail: shaigul69@mail.ru.

** Doç. Dr., El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan); e-mail: aina.tan@bk.ru.

A. Baitursynuly – Language Conservator

Ramazanova Shaigul*
Ainur Kabdrasulkyzy**

Abstract: This article comprehensively analyzes and researches the merits of the National Teacher Akhmet Baitursynuly in Kazakh linguistics. Based on the words of the leader of National Science about the sound of language and the proper use of words, the fate of language and freedom of language, thoughts from the point of view of today are disseminated and taught. His works on the formation and study of Kazakh linguistics are also noted and given a worthy assessment.

The essence and value of the books "The manual", "The language tool", "The literary critic" are analyzed, and they are intellectual research works that fully reflect the aesthetic and philosophical knowledge of the great writer, his literary attitude, civic attitude, and ability to criticize. In the works of the great scientist, special attention is paid to the idea of the general art of speech, purity and correctness of language, clarity, accuracy, freedom and equality. The article also examines the thoughts of A. Baitursynov and the problems of the modern Kazakh language. The possibilities of tasks and goals facing our native language, which Akhmet Baitursynov showed at that time, are considered in parallel with the predictions made in advance, and analyzed in parallel. Because the accumulated problems of our native language, voiced by the father of language science, are still relevant and important today. Here, in this article, the issues raised by Akhmet Baitursynov are compared with the current situation, studied in conjunction with life examples.

The teacher of the nation warned at that time that "the people who lost the word will also disappear", which was scientifically proven. In this article, the work of the great scientist on the language and the country, which can be transmitted to generations, and the work for the nation, is considered and is the subject of research.

Keywords: A. Baitursynuly, course language, language guide, Kazakh language.

* Assoc. Prof. Dr., Faculty of Philology, Al Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: shaigul69@mail.ru.

** Assoc. Prof. Dr., Al Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: aina.tan@bk.ru.

Ahmet Baytursinuli: Söz Dizimi ve Zaman Faktörü

Tynyshtyk Yermekova*

Makalenin amacı köyden gelen Kazak oğlunun bilimsel zekasının, Avrupa'nın önde gelen Üniversitelerinden mezun olan, isimleri dünya çapındaki dilbilimciler tarafından iyi bilinen yabancı bilim adamlarıyla rekabetçi olabileceği gerçeğine bilim camiasının dikkatini çekmektir.

Bu nedenle Ahmet Baytursinuli sadece Kazak dilbiliminin geleneksel dallarının kurucusu değil, aynı zamanda 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başındaki Amerikalı ve Avrupalı bilim adamları temellerini oluşturduğu diye sayılan dilbilimindeki yeni yönelimlerin Türk halklarındaki temsilcisi hem büyük liderlerinden biridir. Bunun kanıtı olarak gösterebileceğimiz şey onun zor zamanlarda yazdığı şu an elde edebildiğimiz mirası, arşiv belgeleri ispatlayan savaşçı hizmeti.

Kazak dilbiliminin lideri Ahmet Baytursinuli'nin geride bıraktığı zengin mirası arasında söz dizimi bilimine katkısı nedir?

Öncelikle çağdaş normatif ve akademik dilbilgisinde kullanılan söz dizimine yönelik terimlerin %90'ı Ahmet Baytursinuli tarafından tanımlanmış orijinal isimlerdir.

İkincisi, dilbilgisinin doğası ve çeşitliliği hakkındaki görüşleri, çağdaş dilbilgisinin analizinden sapmamıştır.

Üçüncüsü, büyük âlimin görüşlerinin çağdaş Türk dilbiliminin yeni yönündeki araştırmaların ana kaynağı olarak kabul edilmesi tesadüf değildir.

Dilin doğası hakkında derin bir anlayışa sahip olan bilim adamının, söz dizimine yönelik birimleri belirlerken konuşma akışındaki söz biçimi özelliklerinin ve çağdaş dilbilimdeki konuşmanın iletişimsel önemine dikkat ettiği söz konusu.

Sonuç olarak, Ahmet Baytursinuli'nin mirası Türk bilim adamları için bir hazine gibidir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Baytursinuli, dil bilimi, Kazak dili, söz dizimi.

* Prof. Dr., Kazak Milli Kızlar Pedagoji Üniversitesi (Almatı, Kazakistan).

A. Baitursynov: Syntax and Factor of Time

Tynyshtyk Yermekova*

Abstract: The purpose of the article is to draw the attention of the scientific community to the fact that the scientific intelligence of the Kazakh son from the village is no less than that of well-known foreign scholars, who graduated from leading European universities, and whose names are recognized among linguists around the world. Therefore, Ahmet Baitursynov is not only the founder of the traditional branches of Kazakh linguistics, but also one of the prominent leaders of the Turkic peoples who laid a foundation to the new directions in linguistics, which are considered to have been founded by American and European scholars in the late twentieth and early twenty-first centuries. Evidence of this is the obtained legacy, which he wrote in difficult times; the persevere fighter's activities, supported by archival documents.

What is the contribution of the leader of Kazakh linguistics Akhmet Baitursynov to the science of syntax within his rich legacy? First of all, 90% of the syntactic terms used in modern normative and academic grammars are original terms introduced by Akhan (A. Baitursynov). Secondly, his views on their grammatical characteristics and transformations have not deviated from the analysis of modern grammar. Thirdly, it is no coincidence that the opinions of the great scholar are recognized as the main source of research in the new direction of modern Turkic linguistics.

In determining the syntactic units, it is fully reasonable to believe that the intelligent scholar, who has a deep understanding of the nature of language, relied more on its importance in the flow of speech, that is the communicative significance of speech in current linguistic terms rather than its formal features.

In short, A.Baitursynov's legacy is like a treasure trove full of valuable discoveries for Turkic scholars.

Keywords: A. Baitursynov, linguistics, Kazakh language, syntax.

* Prof. Dr., Kazakh National Women's Teacher Training University (Almaty, Kazakhstan).

Orhun-Yenisey Anıtlarının Dilinde Mecazi Kullanımlar ve Mecazi Anlamlar

Zhanar Abitzhanova *

Öz: Makale, Orhun-Yenisey anıtlarının dildeki metaforik kullanımlarını ve metaforik anlamlarını ele almaktadır. Metafor, herhangi bir değişken anlamda yaygın olarak kullanılan bir kelime türüdür. Alıntılanan herhangi bir anlamın metafora dayandığı açıktır. Bir metafor yaratmada analogi eylemi önemlidir. Her mecazi kelime, mecazi bir kullanıma dayanmaktadır. Bir kelimenin yeni bir anlam kazanabilmesi için metaforun "kullanılması", yani metaforik kullanımın ilk aşamasından geçmesi gerekir. Bir metaforun mecazi anlamı olsun ya da olmasın, insanların elinde kalır. Orhun-Yenisey anıtlarında mecazi ifadeler aktif olarak kullanılır, o dönemin konuşmasında özel bir yeri vardır, sonraki dönemlerde mecazi anlamlarını kaybetmişler yani mecazi bir anlam kazanamamışlardır: ilgäru, önra, on oq. , apa tarkan ve diğerleri. Orhun-Yenisey anıtlarındaki mecazi kullanımlar son zamanlarda hem mecazi hem de gerçek anlamlar taşımaktadır. Eski Türk dönemine ait kalıntılar da vardır. Metafor kelime sayısını artırmaz, ancak anlam aralığını artırır. Met, mecazi anlam kol, bas, aq, vb. kelimelerin mecazi anlamları incelenir.

Anahtar kelimeler: Analogi, anlam, kullanım, metafor, yaklaşım.

* Doç. Dr., Filolojik Bilimler, El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi (Almatı, Kazakistan), e-mail: abitzhanova.zhanar@mail.ru.

Metaphorical Usages and Metaphorical Meanings in the Language of Orkhon-Yenisei Monuments

Zhanar Abitzhanova *

Abstract: The article considers metaphorical usages and metaphorical meanings in the language of Orkhon-Yenisei monuments. Metaphor is a type of word that is widely used in any variable sense. It is obvious that any quoted meaning is based on metaphor. The act of analogy is important in creating a metaphor. Each metaphorical word is based on a metaphorical use. In order for a word to have a new meaning, the metaphor must be "used," that is, it must go through the first stage of metaphorical use. Whether a metaphor has a metaphorical meaning or not, it remains in the hands of the people. In the Orkhon-Yenisei monuments metaphorical phrases are actively used, they have a special place in the speech of that period, in later epochs they lost their metaphorical meaning, that is, they could not get a metaphorical meaning: *ilgäru, önra, on oq, apa tarqan* and others. Metaphorical usages in the Orkhon-Yenisei monuments have both metaphorical and literal meanings in recent times. There are also remnants of the ancient Turkic era. Metaphor does not increase the number of words, but increases the range of meaning. Met, metaphorical meaning *kol, bas, aq*, etc. The metaphorical meanings of the words are analyzed.

Keywords: Analogy, approach, meaning, metaphor, usage.

* Assoc. Prof. Dr., Candidate of Philological Sciences, Acting Associate Professor of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan); e-mail: abitzhanova.zhanar@mail.ru.

Arap Kaynaklarında Türk Boylarının Dini İnanç ve Adetleri Hakkında Bilgiler

Zibagul Ilyassova*

Öz: Arap kaynaklarında Türk boyları arasında yaygın olan dini inanışlar hakkında çeşitli verilere rastlamaktayız. VI-XII yüzyıllarda Modern Kazakistan toprakları Türk kağanlarının bir parçasıydı. Eski Türk boylarının birbirleriyle geniş ekonomik ve kültürel bağları vardı. Türkler tanrıçılık iddiasında bulundular vb. İnançlarının yanı sıra dünya dinleri arasında yer alan Budizm, Hıristiyanlık ve İslam'ın da etkisini görmeye başladılar. Ebu Dulaf (10. yüzyıl), Tamim ibn Bahr (9. yüzyıl) ve Yaqut al-Hamawi (13. yüzyıl) gibi Müslüman yazarlar, erken ve ortaçağ Türk boylarının dini inançlarını ve geleneklerini incelediler.

Anahtar Kelimeler: Arap Kaynakları, inanç ve adetler, Türk Boyları, VI-XII yüzyıllar.

* Doç. Dr., Şarkiyat Bölümü, Uluslararası İlişkiler Fakültesi, L.N.Gumilyov Avrasya Millî Üniversitesi (Nur-Sultan, Kazakistan); e-mail: zita.08@mail.ru.

Information About the Religious Beliefs and Customs of Turkish Tribes in Arab Sources

Zibagul Ilyassova*

Abstract: In Arabic sources, we find a variety of data on the religious beliefs prevalent among the Turkic tribes. VI-XII centuries. The territory of modern Kazakhstan was part of the Turkic khaganates. The tribes of the ancient Turks had extensive economic and cultural ties with each other. The Turks claimed their divinity and along with their beliefs, they began to see the influence of Buddhism, Christianity, and Islam, which are among the world's religions. Based on the data of Arab authors such as Abu Dulaf (X century), Tamim ibn Bahr (IX century) and Yaqut al-Hamawi (XIII century), the information about the religious beliefs and customs of the early and medieval Turkic tribes was analyzed.

Keywords: Arab Sources, beliefs and customs, Turkish tribes, VI-XII centuries.

* Assoc. Prof. Dr., Department of Oriental Studies, Faculty of International Relations, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan); e-mail: zita.08@mail.ru.

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Farabi Avrasya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi